

I. РЕЄСТРАЦІЙНА ФОРМА

	Назва поля	Вміст поля
1.	Назва роботи	Магістерська робота
2.	УДК	330.131.5:631.11
3.	Автор (ПІБ)	Чайка Євгеній Андрійович
4.	Дата (рік, місяць, день)	2022.11.05.
5.	Факультет (ННІ)	Економічний
6.	Кафедра (шифр, назва)	11.13 – Кафедра економіки
7.	Спеціальність	051 – «Економіка»
8.	Спеціалізація	Економіка підприємства
9.	Програма підготовки	освітньо-професійна
10.	Форма навчання	Денна
11.	Магістерська програма	-
12.	Тема магістерської роботи	Економічна ефективність виробництва продукції овочівництва в сільськогосподарських підприємствах
13.	Керівник (ПІБ, науковий ступінь, вчене звання)	Чередніченко Олена Олександрівна, к.т.н., доцент
14.	Консультант	-
15.	Ключові слова (до 10 слів)	Економічна ефективність, сільськогосподарське підприємство, виробництво продукції овочівництва, рентабельність, прибуток
16.	Анотація (до 300 символів) (пишеться керівником)	У магістерській роботі розкривається сутність ефективності діяльності підприємства, методи її оцінки та шляхи підвищення. Проаналізовані економічні показники діяльності підприємства. Обгрунтована система заходів підвищення економічної ефективності діяльності ТОВ «Пономар».

Науковий керівник:
к.т.н., доцент

Чередніченко О.О.

НУБІП України

НУБІП України

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА

РОБОТА

11.13 – КМР.1700 «С» 11.10.2021 05 ПЗ

ЧАЙКИ ЄВГЕНІЯ АНДРІЙОВИЧА

2022

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Економічний факультет

НУБІП України

УДК 330.131.5:631.11

ПОГОДЖЕНО ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО
Декаан економічного факультету ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри економіки

НУБІП України

Діброва А.Д. Байдала
(підпис) «_____» 2022 р. (підпис) В.В. «_____» 2022 р.

НУБІП України

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на тему
Економічна ефективність виробництва продукції овочівництва в
сільськогосподарських підприємствах
Спеціальність 051 – «Економіка»
Спеціалізація Економіка підприємства
(назва)

НУБІП України

Програма підготовки освітньо-професійна
(освітньо-професійна або освітньо-наукова)

НУБІП України

Керівник
кваліфікаційної
магістерської роботи
к.т.н., доцент
(науковий ступінь та вчене
звання)

Череліченко О.О.
(підпис) (ПІБ)

НУБІП України

Виконав

Чайка Є.А.
(підпис) (ПІБ студента)

НУБІП України

Київ – 2022

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Економічний факультет

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри економіки

Д.е.н., Байдала В.В.

овий ступінь, вчене звання) (підпис) (ПІБ)

2022 р.

ЗАВДАННЯ

ДО ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ СТУДЕНТУ

Чайці Євгенію Андрійовичу

(прізвище, ім'я, по-батькові)

Спеціальність

051 – «Економіка»

(код / назва)

Спеціалізація Економіка підприємства

(назва)

Програма підготовки освітньо-професійна

(освітньо-професійна або освітньо-наукова)

Тема магістерської роботи Економічна ефективність виробництва

продукції овочівництва в сільськогосподарських підприємствах

Затверджена наказом ректора НУБіП України від 11.10.2021 р. № 1700/С

Термін подання завершеної роботи на кафедрі 2022.11.05

(рік, місяць, число)

Вихідні дані до магістерської роботи: Монографії вітчизняних та зарубіжних дослідників з питань ефективності, нормативно-методичні матеріали, публікації періодичних видань, бухгалтерська та управлінська звітність підприємства.

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. Теоретико-методичні засади економічної ефективності виробництва продукції овочівництва в сільськогосподарських підприємствах

2. Стан та економічна ефективність виробництва продукції овочівництва в сільськогосподарському підприємстві

3. Шляхи підвищення економічної ефективності виробництва продукції овочівництва в сільськогосподарських підприємствах

Перелік графічного матеріалу (за потреби) таблиці, рисунки

Дата видачі завдання «   » 2021 р.

Керівник магістерської роботи

(підпис)

Чередніченко О.О.

(прізвище та ініціали)

Завдання прийняв до виконання

(підпис)

Чайка Є.А.

(прізвище та ініціали студента)

РЕФЕРАТ

Магістерська робота на тему «Економічна ефективність виробництва продукції овочівництва в сільськогосподарських підприємствах» становить 68 сторінок, має 3 розділи, 12 таблиць, 49 використаних джерел.

Актуальність теми: овочівництво є традиційною галуззю аграрного виробництва в Україні, розвитку якої сприяють ґрунтово-кліматичні умови для вирощування, вікові традиції і досвід населення, значні внутрішні потреби в овочах як у свіжому вигляді, так і в продуктах промислової переробки.

Мета роботи: дослідження теоретико-методичних і практичних аспектів ефективності виробництва продукції овочівництва в сільськогосподарських підприємствах, розроблення заходів щодо підвищення ефективності виробництва.

Об'єкт дослідження: діяльність сільськогосподарського підприємства ТОВ «Ліономар».

Предмет дослідження: сукупність теоретичних, методичних і прикладних питань підвищення економічної ефективності діяльності підприємства.

Теоретичною та методичною базою в магістерській роботі слугували загальні положення економічної теорії і наступні методи: статистичний, абстрактно-логічний, розрахунково-конструктивний, монографічний та економіко-математичний, методи системного аналізу.

В першому розділі роботи розкриваються теоретико-методичні основи ефективності господарської діяльності підприємства. В другому розділі досліджені сучасний стан і рівень ефективності діяльності підприємства. Третій розділ містить пропозиції щодо шляхів підвищення ефективності діяльності підприємства.

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ, СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ ПІДПРИЄМСТВО, ВИРОБНИЦТВО ПРОДУКЦІЇ ОВОЧІВНИЦТВА, РЕНТАБЕЛЬНІСТЬ, ПРИБУТОК.

Зміст

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІ ОВОЧІВНИЦТВА В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ...	Ошибка! Закладка не определена.
1.1 Суть і показники економічної ефективності виробництва овочів	Ошибка! Закладка не определена.
1.2 Методика досліджень економічної ефективності виробництва овочів	Ошибка! Закладка не определена.
1.3 Стан та перспективи розвитку овочівництва в Україні	Ошибка! Закладка не определена.
РОЗДІЛ 2. СТАН ТА ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІ ОВОЧІВНИЦТВА В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОМУ ПІДПРИЄМСТВІ ТОВ «ПОНОМАР»	26
2.1 Загально - економічна характеристика підприємства ТОВ «Пономар»	26
2.2. Стан розвитку овочівництва в підприємстві ТОВ «Пономар»	35
2.3. Економічна ефективність сільськогосподарського виробництва в підприємстві	44
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІ ОВОЧІВНИЦТВА В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ	50
3.1 Розрахунок точки беззбитковості виробництва продукції овочевих культур	50
3.2. Цінова конкурентоспроможність овочевої продукції ТОВ «Пономар»	47
3.3. Поглиблення інтеграційних процесів у овочівництві	56
3.4. Напрямки поліпшення економічної ефективності виробництва продукції овочівництва в сільськогосподарському підприємстві ТОВ «Пономар»	60

НУБІЛ ПІДНІМАЄТЬСЯ

НУБІЛ ПІДНІМАЄТЬСЯ

НУБІЛ ПІДНІМАЄТЬСЯ

НУБІЛ ПІДНІМАЄТЬСЯ

НУБІЛ ПІДНІМАЄТЬСЯ

НУБІЛ ПІДНІМАЄТЬСЯ

НУБІЛ ПІДНІМАЄТЬСЯ

ВІСНОВКИ
64
67

ВСТУП

НУБІП України

Овочі вважаються важливими, необхідними та незамінними продуктами здорового харчування завдяки своїм харчовим, смаковим, лікувальним і поживним властивостям. Овочеві культури займають значне місце в продовольчій безпеці країни, а овочівництво є традиційною галуззю для аграрного виробництва України, розвитку якої сприяють ґрунтово-кліматичні умови для вирощування, вікові традиції і досвід населення, значні внутрішні потреби в овочах як у свіжому вигляді, так і в продуктах промислової переробки.

НУБІП України

Динаміка і швидкість виробництва овочів визначається рівнем забезпеченості населення овочевою продукцією, розвитком і розміщенням овочівницького підприємства. Успішність розвитку овочівництва залежить від забезпечення його робочою силою, транспортних шляхів транспортування продукції, гарантованої близькості до ринків збуту.

НУБІП України

Основною метою дослідження є визначення економічної ефективності виробництва овочів на прикладі конкретного підприємства – ТОВ «Пономар», розташованого в Черкаській області, Канівському районі.

НУБІП України

Для найбільш повного опису питання проводиться не тільки аналіз даних по підприємству в цілому, а й розраховуються основні показники ефективності виробництва видів овочевих культур, визначення спеціалізації підприємства. Запропоновано також заходи щодо підвищення ефективності виробництва овочів на підприємстві. У заключній частині дослідження викладено основні результати, пов'язані з ефективністю галузі та підприємства, і на основі аналізу надано відповідні рекомендації.

НУБІП України

При вирощуванні овочів слід враховувати особливості, які властиві тільки цій галузі сільського господарства. Визначальне значення має місце розташування ферми та природно-кліматичні умови.

НУБІП України

Сорти овочів відрізняються за врожайністю, якісними характеристиками та ціною реалізації. Хоча впровадження більшості сортів

розраховане не тільки на підвищення врожайності, а й на адаптацію до умов конкретного регіону, деякі овочеві культури неможливо вирощувати в окремих господарських районах.

Ще однією особливістю вирощування овочів є реалізація двох схем їх виробництва – у відкритому та захищеному ґрунті (виробництво овочів у теплицях). Вони технологічно дуже різні і вимагають різного рівня і характеру капіталовкладень і поточних витрат.

Наступною особливістю овочівництва є підвищені вимоги до сівозміни на площах, зайнятих овочевими культурами. Але внесення добрив у ґрунт, де вирощують овочеві культури, вимагає суворого дотримання агротехнічних правил, а кількість добрив обмежується особливостями проростання тих чи інших культур.

Овочівництво включає не тільки вирощування овочів, а й їх зберігання, переробку та насінництво. Овочі відносяться до швидкопсувних продуктів, багато з них зберігають товарний вигляд протягом декількох годин (салат, кріп, редис і ін.); Виробництво овочів трудомістке і дороге.

Теоретико-методологічною основою роботи стали системний підхід до вивчення економічних явищ, законодавчі та інші нормативні акти з питань аграрної реформи, праці економістів-теоретиків та сучасні концепції підвищення ефективності економіки в нових умовах господарювання.

Показником, який може дати уявлення про ефективність виробництва овочів, є прибуток від реалізації вирощених овочів або продукції з них і як похідна рентабельність продукції.

Широко використовувалися праці вчених з економіки та організації сільськогосподарського виробництва, зокрема дослідження ефективності та резервів його підвищення, ефективності інтенсифікації та зростання рентабельності виробництва.

Як вихідна інформація в роботі використовувалися матеріали статистичної звітності України, Черкаської області, а саме ТОВ «Пономар»

Канівського району. У процесі дослідження застосовувалися статистичний, економіко-математичний методи, а також метод порівнянь.

Під час виконання були використані економіко-статистичний (ланцюговий, базисний, індексний) та розрахунково-конструктивний методи

дослідження, а також використані форми державної звітності: ф. № 50-СГ, ф.

№ 21, ф. № 4сг, ф. № 29-СГ, ф. № 1, ф. № 2 інші матеріали.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ ОВОЧІВНИЦТВА В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

1.1. Суть і показники економічної ефективності виробництва овочів

Найбільший вплив на ріст і розвиток овочевих рослин мають наступні фактори зовнішнього середовища, які об'єднують у групи: кліматичні (тепло, світло, вологість і склад повітря), едафічні (грунт, його фізичні властивості, поживний склад, кислотність, вбирна здатність), біотичні (макро- і мікрофлора, фауна, взаємодія рослин у посівах), антропогенні (діяльність людини – внесення добрив, застосування машин, забруднення атмосфери, формування рослин).

Кліматичні й едафічні фактори впливають на рослини безпосередньо, а біотичні й антропогенні – здебільшого опосередковано. Всі фактори для рослини необхідні і рівноцінні: жоден не може замінити інший, оскільки це призведе до порушення впливу інших. Як правило, продуктивність сільськогосподарських культур визначається коефіцієнтом, який є мінімальним. Тому при розробці системи агротехнічних заходів для вирощування високого і якісного врожаю завжди враховуються умови навколишнього середовища, своєчасно визначаються фактори, що негативно впливають на ріст і розвиток рослин, а їх дія обмежена. Тому для ранніх ярих посівів основним є тепло, влітку – вологість, а взимку – тепло і світло. Своєчасне усунення негативного впливу того чи іншого фактора забезпечує високу ефективність установки та економічну віддачу.

У процесі вирощування овочевих культур важливо знати реакцію рослин на вплив ряду зовнішніх умов і окремих факторів. Спадкові та біологічні особливості визначаються походженням сорту і віком рослин.

Однак реакція на вплив одного і того ж фактора може бути різною. Наприклад, добрива, внесені в ґрунт за умови достатнього зволоження, сприяють інтенсивному росту рослин і значно підвищують їх урожайність. Нестача вологи уповільнює ріст, і навіть вплив добрив може бути згубним.

Комплекс екологічних факторів, що впливають на ріст і розвиток рослин, досить різноманітний і нестабільний. Це залежить від географічного розташування посівів, механічного складу ґрунту, експозиції схилу, висоти над рівнем моря та пори року.

Овочеві рослини також мають різні вимоги до умов навколишнього середовища протягом вегетаційного періоду. Зокрема, для проростання насіння потрібна висока вологість ґрунту і помірна температура, а під час плодоношення, навпаки, помірна вологість і висока температура, сонячне світло. Тому при розробці агротехнічних заходів не лише враховують біологічні особливості овочевих культур, а й уміло керують факторами росту, застосовують методи оптимізації зовнішніх умов. Необхідно пристосувати рослини до певних умов середовища, підвищити їх стійкість до несприятливих (екстремальних) умов.

Вивчаючи передовий досвід західних країн, слід керуватися тим, що фермерські та селянські господарства повинні спеціалізуватися на 3 - 4 групах овочевих культур, які відрізняються між собою системою удобрення, обробітком ґрунту, строками садіння та збирання врожаю.

У процесі вирощування овочевих культур близько 25 – 30 % і більше врожаю становить побічна (листя, топлоне масло) і нетоварна продукція (потріскані, потворні, механічно пошкоджені коренеплоди, підрізки і відкоди від капусти, гарбуза, огірок та ін.). На цих фермах необхідно розвивати хороше молочне скотарство.

Для цілорічного і збалансованого забезпечення населення овочевою продукцією виробництво овочів ведеться як у відкритому, так і в захищеному ґрунті. у зимових закслених теплицях, весняних плівкових теплицях, плівкових укриттях. У структурі захищених наземних споруд частка зимових

заскленних теплиць в цілому по Україні становить близько 35%, весняних плівкових майже 50%, плівкових укриттів – 15%. У зимових заскленних теплицях здебільшого вирощують огірки, помідори, плодови культури та квіти.

Надходження продукції — з березня по серпень, коли багато овочевих культур не вивозяться з відкритого ґрунту. Овочівництво, як галузь сільського господарства, має свої особливості, які необхідно враховувати при розміщенні овочевих культур, при плануванні і розподілі матеріально-технічних ресурсів, при ефективному вирощуванні овочів у різних природно-кліматичних умовах.

Вирощування високих і стабільних урожаїв овочів досягається за рахунок раціонального обробітку ґрунту, внесення органічних і мінеральних добрив в оптимальних дозах. Однак не варто забувати, що при внесенні мінеральних добрив урожайність овочевих культур до певного рівня підвищується.

Ефективне використання землі, засобів виробництва, трудових і фінансових ресурсів значною мірою залежить від застосування науково обґрунтованих сівозмін овочів і овочевих кормів, внесення органічних добрив, що є основним засобом підвищення біологічної активності ґрунту. У

овочівництві відкритого ґрунту вирощують широкий асортимент різноманітних овочевих культур. Загальна кількість назв овочевих культур становить понад 30 видів. Серед них найпопулярнішими стали білокачанна капуста, помідори, огірки, морква, буряк і ріпа. Їх частка в загальному обсязі

валового збору становить близько 83 %, а інші зелені та рідкісні овочі – близько 17 %.

Водночас білокачанна капуста та томати займають велику

питому вагу в структурі посівних площ сільськогосподарських підприємств. Вирощування овочів можна успішно проводити в різних природно-

кліматичних зонах, якщо є достатня кількість сортів і гібридів овочевих культур, необхідних для вирощування в конкретних умовах регіону. Багато

видів овочевих культур нараховують 15 - 20 сортів, а помідори - понад 50 сортів і гібридів.

Удосконаленням зрошення створено об'єктивні умови для отримання високого і стабільного врожаю овочів у всіх районах товарного овочівництва. Овочева продукція швидко псується і важко транспортується через особливості біохімічної будови овочевих культур і наявність у їх складі великої кількості води. У процесі збирання, збирання та транспортування овочів під впливом температури відбувається значна втрата маси продукту, погіршення його товарних і споживчих властивостей. Овочівництво - дуже трудомістка і капіталомістка галузь. На виробництво овочів витрачається велика кількість праці та коштів. Особливо це стосується ранніх культур, вирощених у селекційних установах.

Вирощування овочів у відкритому ґрунті - це вирощування овочів у польових умовах. Цей вид овочівництва дає найбільшу частку промислової продукції і є основним видом виробництва.

Оскільки овочівництво значною мірою залежить від природно-кліматичних умов, спеціалізація овочівницьких підприємств залежить від площі господарства, а також від розмірів і продуктивності землі. Традиційно найбільшого поширення набули сільськогосподарські підприємства, що спеціалізуються на виробництві продукції обмеженого асортименту. До таких підприємств належать, наприклад, фермерські господарства, які вирощують овочеві культури в заплавах річок. Основна продукція - білокачанна капуста, столові та кормові коренеплоди, огірки, помідори, ріпа.

Можливо, але мало ймовірно, що вирощування овочів у відкритому ґрунті буде організовано виробничими кооперативами та селянськими (фермерськими) господарствами. Це пояснюється тим, що механізація робіт на овочевих фермах вимагає наявності великої кількості спеціалізованого транспорту, що тягне за собою великі матеріальні витрати.

Сівозміни розробляють відповідно до системи сівозмін господарства з урахуванням технологічних, організаційних і економічних вимог. Порядок застосування овочевої сівозміни такий.

1. вибір ділянки;

НУБІП УКРАЇНИ

2. проектування;
3. організаційно-економічне обґрунтування;
4. перенесення на місцевість.

Під овочеві культури відводять заплави річок і високородючі ґрунти.

Бажано, щоб це були суцільні масиви з однаковим рельєфом, гранулометричним складом ґрунту та розташовані поблизу джерел води та транспортних комунікацій.

Оптимальна площа – не більше 10 га. Схеми сівозміни овочевих

культур можуть бути з різними сівозмінами (4-6 полів).

НУБІП УКРАЇНИ

Основними економічними показниками ефективності сівозміни є:

- вихід валової продукції з 1 га площі і на 1 люд.-год.;
- затрати праці на 1 га і 1 ц;
- чистий дохід;
- рентабельність.

НУБІП УКРАЇНИ

У тих випадках, коли є можливість проводити кілька сівозмін, рекомендується висаджувати овочеві культури на одному масиві. Розбивка ділянок для цілей механізації повинна здійснюватися з урахуванням найбільш ефективного використання техніки (ділянки по можливості повинні мати форму, близьку до правильної геометричної). При плануванні сівозмін слід враховувати ймовірність зрошення культур.

Організація вирощування овочів у захищеному ґрунті

Захищений ґрунт — це насаджені споруди або спеціально відведені

НУБІП УКРАЇНИ

ділянки ґрунту, в яких штучно підтримуються мікрокліматичні умови, що забезпечують розвиток рослин у позасезонний період. Захищений ґрунт з 1 га дає набагато більше продукції, ніж відкритий, оскільки набуває мало ультрафіолетового випромінювання.

Овочівництво в захищеному ґрунті — капіталомістка галузь

НУБІП УКРАЇНИ

сільськогосподарського виробництва. Тому ефективність виробництва овочів

у захищеному ґрунті в основному визначається рівнем як тарифів на електроенергію, так і міжсезонних цін реалізації.

У виробництві овочів використовується захищений ґрунт: парники, парники, плівкові укриття.

Це найбільш капіталомістка із зашкленних теплиць. Їх вихід становить близько 35 - 40 кг з квадратного метра. Плівкові теплиці з обігрівом сонячної енергії коштують набагато дешевше. Виробництво продукції в них становить близько 20 кг на 1 м², але плівка потребує часті заміни (1 раз).

Теплиці — дерев'яні будівлі з колод, закопані в землю. Їого заповнюють свіжою органікою і накривають зашкленими рамами. Для вирощування розсади активно використовуються теплиці.

Основними робочими процесами при виробництві овочів захищеного ґрунту є: збирання та знезараження ґрунту, заміна ґрунту в теплиці, посадка культури, догляд за посівом, збирання врожаю, утилізація врожаю.

У захищених землях і овочевих господарствах більшість виробничих процесів займають овочі, тому розміри овочевих культур у спеціалізованих господарствах становлять від 300 до 800 га.

Підприємства, які протягом року займаються виробництвом овочів - тепличних культур. У заповідних угіддях вирощують овочі. Основна продукція - огірки, помідори, цибуля зелена, зелень. Виробництво базується на промислових технологіях із застосуванням засобів автоматизації.

Будівництво та експлуатація об'їзних доріг теплиць і теплиць, оцінка об'їзних доріг теплиць і теплиць, важлива при ефективній моделі. Для цього використовуються сівозміни - відвідування овочевих культур на вирощувальних об'єктах, потреби вирощуваних культур, можливість реалізації готової продукції, продукції, рівномірність витрат праці за сезонами року та ін.

Основною організацією праці на заповідній території є виробнича бригада, яка виконує роботу.

У захищеному ґрунті фактично створюються умови для життя рослин, результати виробництва залежать від кваліфікації обслуговуючого персоналу та загального відповідного ставлення до своїх обов'язків. Найбільш поширена контрактно-преміальна система оплати праці в тепличних господарствах.

Перед відпуском огірків, помідорів та інших овочів проводиться відрядна оплата за виконання комплексу робіт.

Дуже хороші результати дає раціональне поєднання відкритого і захищеного. При цьому забезпечується зайнятість цих спеціалістів протягом усього року, а умови вирощування овочів у відкритому ґрунті значно скорочуються (за допомогою вирощування розсади у закритому ґрунті).

1.2. Методика досліджень економічної ефективності виробництва

овочів

Економічну ефективність овочівництва відкритого ґрунту характеризують: виробництво валової продукції в натуральному та вартісному виразі на 1 га земельної площі, собівартість 1 ц овочів, продуктивність праці як обсяг виробленої продукції в розрахунку на відпрацьований 1 люд.-день, 1 люд.-год або середньорічного працівника, трудомісткість як зворотний показник продуктивності праці, загальний розмір прибутку, розмір прибутку на одиницю земельної площі, рівень рентабельності галузі.

Економічна ефективність виробництва овочів захищеного ґрунту характеризується виходом продукції в натуральному і грошовому вираженні з 1 м² земельної площі, витратами праці та коштів на 1 ц продукції, в тому числі витратами на обігрів, прибутком на 1 м² площі, 1 ц овочів, рівнем рентабельності. Ефективність овочівництва в значній мірі залежить від природних, технологічних і організаційно-економічних факторів виробництва.

Зниження врожайності овочів пов'язане зі зменшенням забезпеченості господарств технікою, добривами, гербицидами та отрутохімікатами. Якість і терміни виконання технологічних операцій часто не відповідають прийнятним технологіям. Внаслідок цього в овочівництві знижується врожайність і ефективність виробництва овочів.

В агрохолдингах витрати праці на вирощування овочевих культур становлять 500-600 чоловік на 1 га посіву, при обробці 1 га зернових – 15-20 чол., в розрахунку на високі витрати праці і 1 ц овочі (4-5 на людину).

Висока трудомісткість овочівництва пояснюється недостатньою механізацією виробництва, великою кількістю ручної праці, тому ефективність усього виробничого процесу багато в чому залежить від раціонального використання трудових ресурсів у галузі.

Економічна ефективність овочівництва значною мірою залежить від набору культур, які вирощуються в господарстві.

У закритому ґрунті одержано 18,6 % від загального обсягу овочів у сільськогосподарських підприємствах.

У приміських господарствах теплиці і теплиці використовують переважно для виробництва ранніх овочів, а в господарствах, віддалених від міста, це й для отримання розсади для вирощування овочів у відкритому ґрунті.

Виробництво овочів із захищеного ґрунту на душу населення становить 3,1 кг або 4 % від загального обсягу спожитих овочів. Щоб задовольнити потребу людини в свіжих овочах протягом року, достатньо мати площу теплиці 1,5 м² на людину та виробляти 15-17 кг овочевої продукції.

1.3. Стан та перспективи розвитку овочівництва в Україні

Можна виділити шість основних типів овочевих господарств, які

розрізняють за такими ознаками: розміщення; види та призначення овочів; поєднання овочівництва у відкритому і захищеному ґрунті.

Перший тип - ферми пізніх овочів (капуста, морква, буряк та ін.) Це найпоширеніший тип ферм. Вони розташовані в радіусі до 100 км від великих промислових центрів. Товарні овочі вирощують у відкритому ґрунті, а розсаду — в захищеному ґрунті. Більшість продукції зберігається на фермі та реалізується залежно від кон'юнктури ринку. Господарства повинні мати овочесховища.

Другий тип - овочеві господарства. Вони розташовані в безпосередній близькості від міст, вирощують широкий асортимент ранніх овочів і зелені (огірки, цибуля, салат, редис, кріп). Овочі вирощують у відкритому та захищеному ґрунті для ранньої реалізації. Овочі практично не зберігаються і реалізуються в день збирання.

Третій тип – це заповідні земельні господарства. Це найзавантаженіші садівничі господарства. Їх призначення – виробництво свіжих овочів у міжсезоння, тобто в кінці зими, навесні та восени. Оскільки вони займають невеликі території, іноді зустрічаються в межах міст, поблизу міст і курортів. Так вирощують огірки, помідори, зелень, гриби, квіти. Розташування цих господарств дозволяє використовувати газ і тепло міста для обігріву теплиць і оперативно доставляти продукцію до торгових точок. Овочі здебільшого вирощують у захищених ґрунтах. Овочі не зберігаються і не переробляються.

Четвертий тип — баштанництво, при якому вирощують кавуни і дині у відкритому ґрунті. Зустрічаються в регіонах дозрівання цих культур (Херсонщина).

П'ятий вид овочів - фермерські консерви. Виробляють овочі для консервування — помідори, огірки, перець, баклажани, зелений горошок. Ці

господарства розташовані у сприятливих для овочівництва районах – частіше на півдні країни. Як правило, це переробні цехи.

Ряд овочевих культур має забезпечити завантаження їх переробних потужностей. Захищений ґрунт використовується тільки для вирощування розсади. Овочі для консервування вирощують у відкритому ґрунті.

Шостий тип - це насінницькі господарства, які виробляють насіння овочів для всіх типів господарств і населення. Більшість овочів є дворічними, тому на насінневих фермах є достатньо посадкових площ, а також сховищ для насіння овочів. Господарства розташовані на півдні, де можна отримати насіння в оптимальних умовах, частіше за рік.

Розмір овочевих господарств визначається насамперед площею посівів овочевих культур у відкритому або захищеному ґрунті.

Серед овочевих господарств найбільшими є господарства, що вирощують пізні овочеві та консервовані сорти овочів. Найменшими за розмірами є господарства заповідних земель (100-200 га), релігійні, займають проміжне положення. Це залежить від інтенсивності виробництва та рівня механізації виробничих процесів.

Овочі дуже вимогливі до зміни культур на ґрунті і до сівозміни, тому не займають всю орну площу господарства. Це породжує необхідність впровадження додаткових виробництв в овочевих господарствах. Овочівництво трудомістке і має яскраво виражену сезонність, і в зимовий період також необхідно залучати працівників.

Овочівництво зазвичай добре поєднується з молочним тваринництвом, оскільки обидві ці галузі тяжіють до великих міст і промислових центрів.

Залежно від ступеня спеціалізації господарства в структурі посівів овочівництва займає 50 – 90 % орних земель. Крім овочів, значну питому вагу мають кормові культури, зернові, картопля. Однорічні та багаторічні трави, а також зернові культури відіграють роль попередників овочевих культур в овочевих сівозмінах, забезпечуючи якісну підготовку та очищення ґрунту від бур'янів, шкідників і хвороб.

Склад овочів у сівозмінах залежить від типу господарства. Наприклад, у господарствах, які вирощують пізні овочі, решту складають 50-60% капусти та коренеплодів (морква, буряк).

Для вирощування овочів необхідна розвинена мережа доріг, оскільки обсяги транспорту дуже великі.

Організація праці в овочівництві. Домінуючою організацією праці в овочівництві є спеціалізована овочева бригада з фіксованою овочевою сівозміною, технікою, людьми та будівлями.

Механізовані роботи проводять самостійно тракторні бригади, що спеціалізуються на обслуговуванні овочевих відділень.

Загалом розмір землекористування овочевої бригади невеликий і займає 80 - 120 га орної землі. Виробництво овочів досить трудомістке, тому бригада зазвичай складається з 30-50 чоловік, у тому числі 8 - 10 механізаторів.

Для вирощування 1 - 2 культур у складі бригад організовувалися спеціальні підрозділи.

Тракторно-овочеві бригади організовуються в приватних підприємствах, де склад і площа посівів дозволяють більш повно використовувати трактори і машини. Це більш досконала форма організації праці, яка забезпечує єдине керівництво всіма видами робіт і підвищує відповідальність за кінцеві результати виробництва. Такі колективи здебільшого діють на договірних засадах.

Постійні виробничі бригади з вирощування та збирання овочів поділяються на:

- Комплексні (обслуговують кілька галузей) - поширені на півдні України в господарствах, що спеціалізуються на окремих овочевих культурах, а також на молочно-овочевих, тваринницько-овочевих фермах;

- Галузеві (виробляє найрізноманітніші овочеві культури) - розвивається в приміській зоні, на овочевих, плодово-молочних і насінницьких фермах;

- Спеціалізовані (переробка до 3-4 овочевих культур) - організуються в південних районах країни для вивезення сировини в овочівницьких типах господарств і глибинних зон в промислові центри і північні райони.

У господарствах, де склад вирощуваних овочевих культур не забезпечує рівномірного навантаження на робочу силу або розміщений в інших сівозмінах (польовій, кормовій), формують змішані бригади або ланки та оснащують спеціальні тракторні агрегати комплектом відповідних машин і інструменти для виконання механізованих робіт.

Сівозмінна - одна з основних ланок агротехнічного комплексу. Заходи з вирощування овочів з високою врожайністю. Наука і передовий досвід довели великі переваги вирощування овочів у сівозміні. За даними Київської овоче-картоплярської дослідної станції, приріст урожаю томатів, вирощених у сівозміні, становить 66 %, моркви - 64 %, капусти - 24 % порівняно з незмінним продуктом. При цьому значно підвищується ефективність і рентабельність використання добрив. За даними цієї станції за 12 років, урожайність огірка, культура якого не змінилася, знизилася на 38 ц/га, капусти - 216, томату - 166, моркви - 190 ц/га. Навіть при повторній посадці врожайність капусти і томатів помітно знижується. Зниження врожайності овочів при незмінній культурі зумовлене одностороннім використанням поживних речовин у ґрунті, накопиченням у ґрунті токсичних речовин, що виділяються їх кореневою системою, а також специфічними шкідниками та збудниками хвороб.

НУБІП України

НУБІП України

РОЗДІЛ 2. СТАН ТА ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІ ОВОЧІВНИЦТВА В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОМУ ПІДПРИЄМСТВІ ТОВ «ПОНОМАР»

2.1 Загально - економічна характеристика підприємства ТОВ «Пономар»

Розміри сільськогосподарського підприємства - один із чинників підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва. Щоб визначити економічну ефективність виробництва на підприємстві важливо врахувати зміну показників, що впливають на розміри виробництва.

База проходження практики знаходиться в селі Межиріч Черкаського району Черкаської області. Для комплексного розуміння, потрібно викласти всю структуру вертикальної інтеграції, в яку входить ТОВ «Пономар»

ПрАТ «Зернопродукт МХП» — вертикально інтегрований холдинг, лідер Української аграрної індустрії з європейським акціонерним капіталом та закордонними виробничими активами в Нідерландах, Словенії, Словаччині, а також дистрибуційним офісом в ОАЕ. Займає третє за розміром земельного банку в Україні (370 тис. га). Агроіндустріальний холдинг здійснює основну діяльність у галузі птахівництва, м'ясопереробки та тваринництва.

Вертикальна інтеграція виробництва, а також власна логістична інфраструктура, що складається з 9 дистрибуторських центрів (хабів) у найбільших містах країни, дозволяють «МХП» забезпечити жорсткий контроль якості та біобезпеки на всіх етапах — від виробництва до реалізації кінцевого споживача, що відповідає міжнародним стандартам FSSC 22000, ISO 22000 та BRC Food.

Продукція «МХП» представлена на ринках понад 80 країн світу. Група володіє брендами "Наша Ряба", "Qualiko", "Ukrainian Chicken", "Sultanah", "Assilah", "Секрети Шефа", "Kurator", "Легко!", "Башинский".

Основні напрямки виробництва:

- Промислове виробництво курятини та яловичини. "МХП" - найбільший виробник (64 % ринку) та експортер (86 % обсягу експорту) курятини в Україні.

- Вирощування батьківського поголів'я курчат-бройлерів займаються компанія СТОВ «Старинська птахофабрика» - заснована у 2000 році, до складу МХП приєдналася у 2002 році, та ДП «Птахофабрика «Перемога Нова».

- Виробництво курятини займаються ПрАТ «Миронівська птахофабрика», ТОВ «Вінницька птахофабрика» та ПрАТ «Орель-Лідер». «Миронівська птахофабрика» найбільша на ринку виробництва курятини в Україні та одна з найбільших у Європі. До структури холдингу входить підприємство «Баффало» з вирощування бичків, розташоване на Волині. Поголів'я становить близько 5 тис. одиниць.

- Виробництво м'ясо-ковбасних виробів. ПрАТ "Український бекон" входить до трійки найбільших м'ясопереробних підприємств України. Продукція виробляється під ТМ «Башинський» (м'ясні делікатеси зі свинини та м'яса птиці; варені ковбаси, сардельки, сосиски, паштети, шашмики, напівкопчені ковбаси), ТМ «Європродукт» (варені ковбаси, сосиски, сардельки), марками мереж (ТМ «ARO», ТМ «METRO Chef», ТМ «АШАН», ТМ «Ситний ряд», ТМ «Кожен день», ТМ «Повна чаша», ТМ «Пані Ціна»).

- Миронівський м'ясопереробний завод "Легко" виробляє продукцію під ТМ "Башинський" (охолоджені м'ясні продукти), ТМ "Легко" (заморожені м'ясні продукти), ТМ «Qualiko» (заморожені м'ясні продукти на експорт).

- Рітейл. У 2020 році «МХП» розпочав трансформацію у бік кулінарної компанії. Холдинг запустив мережу м'ясних магазинів «М'ясомаркет», де окрім власної продукції за схемою взаємодії

«ультрафранчайзинг» представлено продукцію та інших постачальників. Залежно від розміру міста та його специфіки передбачені різні площі магазинів – від 45 м² до 100 м². До кінця 2021 року МХП має намір відкрити 300 нкселів нового роздрібного формату.

Вирощування зернових та олійних культур. Земельний банк: Олизько 370 тис. р. Він забезпечує «МХП» провідні позиції у галузі рослинництва та зернопереробки, продукція яких використовується у виробництві комбикормів для власних виробничих

цілей, а також з метою переробки та реалізації третім сторонам. Регіональне розташування: землі холдингу розташовані у Сумській, Київській, Вінницькій, Тернопільській, Хмельницькій, Івано-Франківській, Дніпропетровській областях. Профільні культури: соняшник, соя, кукурудза, пшениця, ріпак та інші культури.

Рослинництво та тваринництво
 - ПрАТ «Зернопродукт МХП» — створений у 2004 р. і має 18 рослинницьких філій та 13 тваринницьких. Земельний банк під обробку – понад 87 тис. га у Вінницькій, Житомирській та Черкаській областях.

- Філія «Рідний край» ПрАТ «Зернопродукт МХП» заснована у 2010 р., має 4 відділення у Хмельницькій області, земельний банк 29,438 тис. га.

- Філія «Перспектив» ПрАТ «Зернопродукт МХП» заснована у 2007 р. Діяльність проводить в Івано-Франківській та Тернопільській областях на території 80 населених пунктів. Земельний банк складає 26344 га. «Перспектив» є лідером зі збирання зернових в Івано-Франківській області.

- ПрАТ «Агрофорт» — засноване у 2006 р. Основні напрямки – рослинництво, а також молочне та м'ясне скотарство. Земельні активи «Агрофорт» зосереджені у Кагарлицькому, Ставищанському, Таращанському, Рокитнянському районах Київської області та

Оратівському районі Вінницької області. Головний офіс знаходиться у м. Кагарлик. Площа земельних активів налічує 12874 га.

ПрАТ «НВФ Урожай» – увійшов до складу «МХП» у 2006 р. «Науково-виробнича фірма «Урожай» – лідер у галузі рослинництва, зернові культури надалі використовуються для виробництва комбікормів. Потужності зосереджені у Черкаській та Київській областях, підприємство опрацьовує близько 80 тис. га орних земель.

- ТОВ «МХП-Агрокрязь» - заснований у 2009 р., у 2013 році увійшов до складу «МХП». Потужності зосереджені у Хмельницькій та Вінницькій областях, має 5 рослинницьких відділень. Земельний банк складає понад 20 931 га.

- ТОВ «Пономарь» - заснований у 2014 р., у 2018 році увійшов до складу «МХП». Потужності зосереджені у Черкаській області, має 3 рослинницьких відділень. Земельний банк складає понад 5160 га. Підприємство данні якого були взяті для розрахунку ефективності господарювання.

- ТОВ «Урожайна країна» – створено у 2010 р. як рослинницький підрозділ, здійснює діяльність у Сумській області у 6 рослинницьких підрозділах. Земельний банк становить 31850,07 га.

- ТОВ «Захід-Агро МХП» – увійшов до складу «МХП» у 2015 р. Основний вид діяльності – вирощування сільгоспкультур. «Захід-Агро МХП» працює у 3 областях: Івано-Франківській, Тернопільській та Львівській. У 2020 р. потужності об'єднані в три модулі: «Північний», «Південний» та «Західний». До складу входять філії «Воскресинцівський елеватор» та «Краснянський елеватор». Земельний банк під обробку становить 40483, 1 га.

- ТОВ «МХП-Агро-С» – увійшов до складу «МХП» у 2013 р. Спеціалізація рослинництво, має 6 відділень. Потужності підприємства зосереджені у Київській та Черкаській областях. Земельний банк під обробку - 27 252 га.

Угіддя ТОВ «Пономар» в основному складають рілля. Протягом досліджуваних років підприємство збільшувало обсяг орендованих земель. Так у 2019 році площа складала 5166,33 гектарів, а вже в 2021 році - 5761,03 гектарів.

Таблиця 1

Склад і структура сільськогосподарських угідь господарства

Угіддя	2019 р.		2020 р.		2021 р.		2021 р. у % до 2019 р.
	га	%	га	%	га	%	
всього угіддя	5166,33	100,0	5761,03	100,0	5761,03	100,0	111,51
у т.ч. взяті в оренду	5166,33	100,0	5761,03	100,0	5761,03	100,0	111,51
рілля	4600,07	89,04	5636,76	97,84	5636,76	97,84	122,54

*за даними статистичної звітності ТОВ «Пономар».

Особливість трудових ресурсів порівняно з іншими факторами економічного розвитку полягає насамперед у тому, що люди не тільки працюють і виробляють матеріальні та моральні цінності, а й потребують їх. Також, життя людини складається не тільки з роботи, людина також відпочиває, працює, займається мистецтвом, спортом тощо, інтелектуальний потенціал та інші особистісні якості працівників формуються роками і розкриваються людиною лише за сприятливих умов.

Трудові ресурси підприємства є важливим ресурсом кожного підприємства, від його якості та ефективності часто залежать результати та конкурентоспроможність підприємства.

Людський фактор в оптимальному поєднанні з природними, матеріально-технічними чинниками – є тією стартовою ланкою, яка є основною рушійною силою формування, розвитку та ефективного управління всіма

соціально-економічними системами на селі. У той же час, розвиток багатфункціональності в ринкових умовах висуває все більш вимоги до кваліфікації людини як носія і до власника персоніфікованої робочої сили, яка використовується в процесі створення споживних вартостей у формі товарів або послуг.

Таблиця 2
Трудові ресурси господарства та їх використання

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2021 р. у % до 2019 р
Середньорічна чисельність працівників, осіб	572	291	306	53,50
у тому числі: рослинництва	440	233	251	56,97
Відпрацьовано всього, тис. люд.-год.	1096,5	565,1	548,4	50,01
у тому числі: рослинництва	844,3	452,1	449,6	53,26
Відпрацьовано одним працівником за рік, люд.-год.	1917	1942	1792	93,48
у тому числі: рослинництва	1917	1942	1792	93,48
Коефіцієнт використання трудових ресурсів, всього	1,03	1,04	0,96	93,20
У тому числі: рослинництва	1,03	1,04	0,96	93,20

*за даними статистичної звітності ТОВ «Діномар».

Ефективність використання трудових ресурсів залежить від рівня організації виробництва, форм організації праці, розстановки робочої сили на виробничих ділянках, розподілу робочого часу. Чисельність працівників різних професій можна розглянути у таблиці

Ступінь доступності трудових ресурсів впливає на виробничі процеси.

Зокрема, від кадрового складу та ефективності діяльності підприємства залежить обсяг і своєчасне виконання всіх робіт, ступінь використання обладнання, машин, механізмів, а отже, обсяг продукції, собівартість, прибуток та інші економічні показники. використовувати.

Трудові ресурси даного господарства можна охарактеризувати так: всі працівники зайняті в рослинництві, так як підприємство займається тільки вирощенням продукції рослинництва.

Кількість зайнятих у виробничій сфері працівників складає в середньому 308 працівників (440 у 2019 році, 233 у 2020 році, 251 у 2021 році) за рік відпрацьовані людино-години складають за 2019р. 844; 2020р. - 452,1; 2021р. - 449,6. Коефіцієнт використання трудових ресурсів в середньому складає 7,5. У 2019 році 7,7, 7,8 у 2020р.; 7,2 у 2021р.

Капітал – економічна категорія, відома як, загальна вартість засобів у грошовій, матеріальній і нематеріальній формах, інвестованих у формування його активів з метою отримання прибутку. Будучи основною економічною основою створення і розвитку підприємства, капітал у процесі його функціонування забезпечує інтереси держави, власників і персоналу.

Капітал підприємства характеризує загальну вартість коштів у грошовій, матеріальній і нематеріальній формах, вкладених у формування його активів.

Капітал відіграє важливу роль в економічному розвитку підприємства та забезпеченні інтересів держави, власників і персоналу, виступає головною метою управління фінансами підприємства.

Управління власним капіталом пов'язане не тільки з ефективним використанням його накопиченої частини, а й із створенням власних фінансових ресурсів, що забезпечує майбутній розвиток підприємства. Власні фінансові ресурси класифікуються за видами ресурсів.

НУБІП України

Таблиця 3

Динаміка забезпеченості ТОВ «Пономар» Канівського району Черкаської області основним капіталом і ефективність його використання

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2021 р. у % до 2019 р.
Вартість валової продукції, тис. грн	74936,0	116909,0	66146,0	88,27
Вартість основного капіталу, тис. грн.	4311,0	26628,0	50934,0	У 11,8 разів
на 1 т.с.-г. угідь	0,83	4,62	8,84	У 10,6 разів
на 1 середньорічного працівника	14,09	158,50	330,74	У 23,5 разів
Вартість оборотного капіталу, тис. грн	638935,0	766745,0	829867,0	129,88
Капіталовіддача, грн	17,38	4,39	1,30	7,48
Капіталомісткість, грн	0,06	0,23	0,77	У 12,8 разів
Норма прибутку, %	10,30	14,74	8,51	X

*за даними статистичної звітності ТОВ «Пономар»

Рівень капіталовіддачі ТОВ «Пономар» Канівського району Черкаської у 2019 році становив 17,38 грн – це та частина вартості валової продукції, що припадає на 1 грн вартості основного виробничого капіталу, уже в 2021 році цей показник склав 1,3 грн, тобто за досліджуваний період капіталовіддача зменшилась, а капіталомісткість збільшилась у 12,8 разів. Таким чином, виявили, що в ТОВ «Пономар» протягом 2019 - 2021 рр. капіталовіддача суттєво зменшилась, а капіталомісткість збільшилась. Це свідчить про те, що ефективність використання основного капіталу зменшилась. Що може свідчити про менш ефективну систему управління основним капіталом, але насправді причиною цього слугують надмірна кількість дебіторської заборгованості.

Розміщення і спеціалізація органічно пов'язані, взаємозалежні, а також мають різне значення. Спеціалізація може розвиватися на локальному рівні, якщо наявне характеризує форму суспільного поділу праці в тому чи іншому регіоні, але це залежить від рівня розвитку продуктивних сил.

Спеціалізація — процес відокремлення і створення підприємств або продукції для вирощування монокультур, однорідної продукції. Звичайно в окремих сільськогосподарських підприємствах організація виробництва включає раціональний розвиток однієї-двох галузей рослинництва і однієї-двох галузей тваринництва. поєднання з допоміжними і допоміжними

виробництвами. Вони створюють ринкову продукцію та починають виробничу частину бізнесу.

Рівень спеціалізації найкраще характеризує певну частину окремих галузей у структурі товарного царства і дає змогу виявити види продукції, на які поділяється підприємство в суспільному поділі праці.

Спеціалізація є динамічним процесом, який постійно розвивається та розвивається, але підхід до нього має бути збалансованим із детальними показниками характеристик виробництва.

У рослинництві вузька спеціалізація неможлива, оскільки в біологічних умовах не можна щорічно вирощувати окрему сільськогосподарську продукцію на одному місці.

Для виробництва овочів можуть бути спеціалізовані тільки тепличні комбінати. Однак це не означає, що кожному підприємству належать усі галузі тваринництва та сільського господарства.

Багатопрофільна організація виробництва та наявність великої кількості заводів призводять до їх дроблення, що знижує ймовірність появи прогресивних технологій, технічних комплексів, а отже, і ефективність виробництва, але в свою чергу, це збільшую стійкість підприємства до зовнішніх шоків.

2.2. Стан розвитку овочівництва в підприємстві ТОВ «Пономар»

Виробництво продукції овочівництва належить до стратегічних галузей будь-якої держави, особливо, коли є в наявності тваринництво в державі.

Економічна криза в країні. Звичайно, криза - комплексне поняття, але якщо говорити безпосередньо про розвиток підприємств, то головним його аспектом залишається відсутність доступного кредитування. На сьогодні НБУ змушений тримати ставку високою (25 % річних) в умовах інфляційного таргетування та війни, а тому будь-який чинник, який може викликати зростання цін, автоматично відб'ється на потенціал залучення кредитних ресурсів.

Другим наслідком економічної кризи стала різка девальвація національної валюти і, як наслідок, зростання собівартості вирощування овочів.

Йдеться як про обладнання для посадки, збору і зберігання, так і про безпосередньо насінні і хімікати, які в Україні в основному імпортуються.

Підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємства, в першу чергу його експортних операцій, знаходиться у великій залежності від удосконалення системи управління зовнішньоекономічними зв'язками.

В цьому випадку значний інтерес представляє питання, пов'язане із можливістю прийняття оптимальних управлінських рішень стосовно задач, націлених на підвищення конкурентоздатності підприємства, а також узгодження його ефективної виробничої і збутової діяльності ТОВ «Пономар».

Незамінними є овочі і при забезпеченні організму людини мінеральними речовинами. Натрію найбільше знаходиться в цибулі (перо), петрушці (зелень), селері (корінь), шпинаті, калію — шпинаті і шавлі, кальцію — петрушці (зелень), кропові, магнію — кавуні, фосфору — шавлі, заліза — шпинаті, шавлі.

На вітаміни більше багаті цибуля, перень червоний, шпинат, шавель, петрушка (корінь), пастернакові, салати, кропові. Поповнити вітамінами харчування людини в зимово-осінній і ранньовесняний періоди можна переважно

культурами, вирощеними у закритому ґрунті. Для цього створюють спеціальні конвєсєри із зелених культур, пасльонових, гарбузових, як не роблять провідні зарубіжні країни.

Важливо відмітити і калорійність овочів, яка має особливе значення при харчуванні людей, що страждають від зайвої ваги, серцево-судинних захворювань, при різних дієтичних і профілактичних обмеженнях. Найменш калорійними є огірок, помідор, салат, висококалорійними (відносно) — пастернак (корінь), петрушка (корінь), диня, кавун, селера (корінь).

Овочеві культури мають економічне значення: забезпечують продуктами харчування продовольчий ринок, сировиною — переробну промисловість, експортні поставки тощо. Невідомною є їхня агрономічна цінність: використання в сівозмінах як добрива, корму для худоби, засобу для боротьби з хворобами та шкідниками.

Слід відмітити й естетичну цінність овочевих рослин, квітів тощо. Різні форми листка, куща, плода, різноманітне забарвлення дозволяють використовувати овочі як декоративні культури, в ритуальних обрядах, для оберегів. Ряд овочевих культур використовують у парфумерній промисловості.

В останні десятиліття виявлено незамінність продукції овочівництва в космічних польотах, для харчування, очищення повітря від вуглекислого газу, поповнення киснем.

На території Канівського району сформована потужна база овочівництва закритого ґрунту. Споруди закритого ґрунту є інженерними системами зі складним обладнанням, яке забезпечує обігрів, полив, живлення, захист рослин, регулює температуру, вологість, кількість вуглекислого газу (CO₂), світла за допомогою ручного чи автоматичного способів.

Тепличне овочівництво — це високозатратна галузь сільського господарства, енергоємна, характеризується високими економічними показниками. Підвищення урожаїв та якості овочевої продукції постійно потребує регулювання мікроклімату, впровадження повної комп'ютеризації

технологічних процесів, нових систем їх автоматизації, удобрення, захисту рослин. Це сприяє зростанню економічних показників: енерго- та загальних витрат, росту собівартості, зниженню рентабельності і чистого прибутку.

Тому при підвищенні продуктивності і якості овочів в умовах закритого ґрунту особливого значення набувають заходи, спрямовані на покращення економічних показників виробництва, особливо зменшення вартості одиниці продукції.

Найвищий відсоток у виробництві в закритому ґрунті становить горох зелений, дещо нижчий — кабачок столовий, далі — морква столова і цибуля.

Завданням сучасного закритого ґрунту є збільшення виробництва цінної овочевої продукції протягом року, особливо в осінньо-зимовий і ранній весняний періоди. Це дозволяє надавати населенню цінні харчові продукти і покращувати економіку виробництва овочів.

Площі під овочевими культурами є одним із головних факторів впливу, що зумовлюють варіювання показника валового збору продукції. Під зібраною площею розуміють площу ріллі та інших розораних угідь, яка зайнята під вирощування овочевих культур.

Структура посівних площ на ТОВ «Пономар» за три роки зазнавала колосальних змін. У 2019 році площа орендованих земель складала 4505 га з яких 2022,3 га на зернові і зернобобові і 827,8 га на овочеві відкритого ґрунту; у 2020 році площа посівних площ складала 5104,31 га з яких 2999,09 га займали зернові та зернобобові культури, 807,98 га овочевого відкритого ґрунту і 807,98 га корнеплоди. У 2021 році 1077,73 гектара займали корнеплоди і стільки ж культури овочевого відкритого ґрунту.

Таблиця 4

Посівні площі сільськогосподарських культур та їх структура у ТОВ «Пономар» Канівського району Черкаської області

Показники	2019 р.		2020 р.		2021 р.		2021 р. у % до 2019 р.
	га	%	га	%	га	%	
Зернові	2022,3	44,9	2999,09	58,8	2920,16	63,6	144,4
зернобобові							
Культури технічні	1654,9	36,7	1297,24	25,4	595,71	13,0	36,0
Корнеплоди	827,8	18,4	807,98	15,8	1077,73	23,5	130,2
Овочі відкритого ґрунту	827,8	18,4	807,98	15,8	1077,73	23,5	130,2
Всього	4505	100	5104,31	100	4593,6	100	102,0

*за даними статистичної звітності ТОВ «Пономар».

Характеризуючи економічну ефективність використання земельних ресурсів ТОВ «Пономар» можна помітити, що підприємство з кожним роком збільшує площу орендованих земель для вирощення продукції рослинництва в

основному господарстві займається такими культурами як зернові, зернобобові (кукурудза на зерно, пшениця озима), культури технічні (соняшник), культури овочеві відкритого ґрунту (горох зелений, кабачки столові, цибуля).

Порівнюючи 2019 і 2021 роки можна помітити тенденцію до збільшення урожаю і прибутку. Так у 2019 році вироблено за рік 2022,3 центнерів

зернових та зернобобових (що на 100 гектарів ріллі становить 43 центнерів) і 1654,9 центнерів культур технічних (що на 100 гектарів ріллі становить 35 центнерів).

У 2021 році такі результати вироблено за рік 2920,16 центнерів зернових

та зернобобових (що на 100 гектарів ріллі становить 51 центнерів) і 595,71 центнерів культур технічних (що на 100 гектарів ріллі становить 10 центнерів). Щодо зібраного урожаю у зв'язку з недостатньою виробничою потужністю господарство не встигло виконати збір урожаю в сприятливі для цього природні умови.

Підприємство спеціалізується на винеску продукції рослинництва, а саме - овочів.

Урожай (валовий збір) та урожайність – найважливіші результативні показники землеробства і сільськогосподарського виробництва в цілому.

Рівень урожайності відображує вплив економічних і природних умов, а також якість організаційно-господарської діяльності сільськогосподарського підприємства. Під урожаєм (валовим збором) розуміється загальний обсяг продукції, зібраної з усієї площі посіву окремих с/г культур або їх груп.

Урожайність – це середній обсяг продукції з одиниці посівної площі.

В Канівському районі Черкаської області в 2019 році овочівництвом займались в десяти господарствах із шістнадцяти, з них овочі відкритого ґрунту вирощують в восьми господарствах, а овочі закритого ґрунту – в чотирьох.

Посівні площі овочевих культур відкритого ґрунту в Канівському районі у 2021 році становили 1077,73 га, що на 30,19% більше ніж в 2019 році (таблиця 5). Виробництво овочів постійно коливається і збільшується (за досліджуваній період на 24,26 %), але не за рахунок підвищення рівня врожайності, яка з 2019-го по 2021 р. впала на 5,56 %, а за рахунок введення нових посівних площ.

Таблиця 5

Динаміка розвитку виробництва овочів відкритого ґрунту

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2021 р. у % до 2019 р.
Зібрана площа, га	827,80	807,98	1077,73	130,19
Урожайність, ц/га	210,57	214,50	200,98	95,44
Валовий збір, ц	174312,0	173313,0	216598,0	124,26

Продукція, що продана підприємством заготівельним організаціям, переробним підприємствам, на біржах, на експорт, на сільських ринках, безпосередньо своїм працівникам та іншими громадянам, а також використана на обмін за бартерними угодами, називається товарною.

Отже, товарна продукція – це та частина валової продукції, яка реалізована за межі підприємства різним споживачам. Вона визначається в натуральній і вартісній (грошовій) формах. На кожному підприємстві вартість товарної продукції розраховується за поточними цінами реалізації, рівень яких залежить від каналу і строків реалізації продукції, її якості, кон'юнктури ринку та інших факторів.

Грошові надходження від продажу товарної продукції називають грошовим доходом або грошовою виручкою підприємства. Це важливий показник господарської діяльності, на основі якого визначають прибуток по кожній галузі і підприємству в цілому. За інших однакових умов воно матиме тим більший прибуток, чим більший грошовий дохід одержано від реалізації продукції, і навпаки.

Рівень товарності по окремих видах продукції залежить, насамперед, від обсягу її виробництва. Чим більший він, тим більше підприємство може продати продукції за інших однакових умов, і навпаки. Рівень товарності може змінюватися і за однакового обсягу виробництва валової продукції, якщо підприємство через певні обставини зменшило або збільшило свої потреби в даній продукції на внутрішньогосподарські цілі.

Визначимо рівень товарності овочевих культур в досліджуваному районі за період 2019 – 2021 рр. (таблиця 6).

Таблиця 6.

Рівень товарності овочевих культур в Канівському районі

Черкаської області

Показник	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2021 р. у % до 2019 р.
Вироблено, ц	174312	173313	216598	124,26
Реалізовано, ц	170767	167190	231349	135,48
Рівень товарності, %	97,97	96,47	106,81	x

Аналізуючи дані таблиці 6, простежуємо незначне збільшення рівня товарності овочевих культур в районі: від 97,97 % в 2019 році до 106,81 % в 2021 році. В 2020 році рівень товарності овочевих культур був найнижчим і становив 96,47 %.

Відообразимо зміну рівня товарності продукції овочевих культур за період 2019 - 2021 рр. у вигляді графіку.

Графік 1.

Система показників економічної ефективності овочів включає: урожайність, собівартість 1 ц, затрати праці на 1 ц, ціну реалізації 1 ц, прибуток з розрахунку на 1 ц, рівень рентабельності виробництва овочів.

Овочі належать до трудомістких культур. Затрати праці на їх вирощування та збирання з розрахунку на 1 ц продукції становлять від 5 до 9 люд.-год. Особливо трудомістким є вирощування помідорів, огірків, моркви.

Трудомісткість вирощування овочів у 20 разів перевищує затрати праці на вирощування зернових культур і у 1,5 рази – картоплі. Як специфічна галузь виробництва, овочівництво потребує високого рівня забезпеченості робочою

силою. Водночас в овочівництві як і в інших галузях рослинництва, не спостерігається значного підвищення продуктивності праці. Нажаль, проаналізувати фактичну трудомісткість вирощування овочів в досліджуваних господарствах ми не маємо змоги, оскільки, нові форми статистичної звітності

сільськогосподарських підприємств не містять даних про затрати праці на вирощування культур.

Собівартість сільськогосподарської продукції є одним з найважливіших показників ефективності виробництва, в якому відображена оснащеність підприємства, раціональне використання техніки і землі,

матеріальних, трудових і грошових ресурсів, продуктивність праці, організація і управління виробництвом.

Собівартість - це грошовий вираз поточних витрат підприємства на виробництво і реалізацію продукції. Її обчислюють відношенням витрат підприємства до обсягу виробленої продукції. Собівартість показує у що обходиться кожному виробнику виробництво та збут продукції.

Дані для аналізу собівартості продукції беруть з виробничо-фінансового плану та з форм річного звіту. Використовують також дані технологічних карт, статистичного, бухгалтерського й первинного обліку.

Таблиця 7.

Собівартість 1 ц овочів відкритого ґрунту в господарстві

Показники	2019 р.		2021 р.		Темп зростання
	грн	%	грн	%	
1	2	3	4	5	6
Виробнича собівартість виробленої продукції	73730,5	100,0	105326,0	100,0	1,43
у т.ч.: прямі матеріальні витрати всього	41170,9	55,84	60261,3	57,21	1,46
вартість насіння та посадкового матеріалу	20019,8	27,15	16282,7	15,46	0,81
вартість мінеральних добрив	3406,8	4,62	12483,8	11,85	3,66
вартість пального і мастильних матеріалів	5583,1	7,57	9265,1	8,80	1,66
вартість решти матеріальних витрат	12161,2	16,49	22229,7	21,11	1,83
прямі витрати на оплату праці	14888,9	20,19	22977,7	21,82	1,54
інші прямі витрати та загальновиробничі витрати усього	17670,7	23,97	22087,0	20,97	1,25
відрахування на соціальні заходи	3740,5	5,07	4978,4	4,73	1,33
амортизація необоротних активів	276,3	0,37	4194,1	3,98	15,18
оплата послуг сторонніх організацій	6800,1	9,22	2673,3	2,54	0,39
Решта інших прямих та загальновиробничих витрат	6853,8	9,30	10241,2	9,72	1,49

Продовження табл. 7

1	2	3	4	5	6
Собівартість реалізованої продукції	86332,3		44580,1		0,52
Витрати на збут	2733,60	-	749,2	-	0,27

Аналізуючи дані таблиці 7, простежуємо значне зростання виробничої собівартості виробленої продукції: від 73730,5 грн в 2019 році до 105326 грн в 2021 році. В відсотковому співвідношенні більше всього зросла амортизація необоротних активів: в 2021р. склала 151,8 % від показника 2019 р. На

другому місці по темпам зростання – вартість мінеральних добрив, яка зросла в 3,66 рази. Менше всього зросли – витрати на збут, в 2021 р. вони склали 27 % від показника 2019 р., на другому місці оплата послуг сторонніх

організацій: в 2021 р. вони склали 39 % від показника 2019 р. Менше всього змінився показник вартості насіння та посадкового матеріалу: в 2021 р. він зменшився лише на 19 % від показника 2019 р.

2.3. Економічна ефективність сільськогосподарського виробництва в підприємстві

Проблема підвищення продуктивності сільськогосподарського виробництва є визначальним фактором економічного і соціального розвитку суспільства. Ефективність виробництва як економічна категорія відображає вплив об'єктивних економічних законів на ефективність виробництва. Це форма, в якій реалізується мета суспільного виробництва.

Економічна ефективність показує кінцевий корисний ефект від використання засобів виробництва і живої праці, а також сукупного їх вкладення. У цьому контексті необхідно розрізняти такі поняття як вплив та економічна ефективність. Ефект є результатом певних заходів, які впроваджуються в сільськогосподарському виробництві. Характеризується

підвищенням урожайності сільськогосподарської продукції, підвищенням продуктивності худоби та птиці.

Економічна ефективність виробництва визначається відношенням отриманих результатів до витрат засобів виробництва і живої праці.

Продуктивність виробництва — узагальнююча економічна категорія, якісна ознака якої виявляється у високій ефективності використання живої і уречевленої праці в засобах виробництва.

Як економічна категорія ефективність виробництва нерозривно пов'язана з необхідністю все більш повного задоволення матеріальних і культурних потреб населення. У зв'язку з цим підвищення ефективності суспільного виробництва за рахунок збільшення обсягу сукупного продукту і національного доходу з метою задоволення потреб безпосередніх виробників і суспільства в цілому при найменших сукупних витратах на одиницю продукції.

Сільське господарство має свої особливості. Зокрема, ґрунт як основний засіб виробництва має особливе значення в ряді факторів досягнення високопродуктивного землеробства та ефективного розведення худоби. Тому оцінка корисного ефекту в сільськогосподарському виробництві завжди стосується і пов'язана з площею землі або продуктивним поголів'ям худоби.

Економічна ефективність сільськогосподарського виробництва означає отримання максимальної кількості продукції з одного гектара землі при найменших затратах праці та коштів на виробництво однієї одиниці продукції.

Продуктивність сільського господарства включає не тільки співвідношення результатів виробництва і витрат, а й відображає якість продукції та її здатність задовольняти конкретні потреби споживача. Водночас підвищення якості сільськогосподарської продукції потребує додаткових витрат живої та матеріальної праці.

Великий економічний потенціал має сільське господарство, особливо за наявності значного обсягу активних виробничих фондів. Тому покращення їх використання є одним із найважливіших завдань, вирішення якого сприятиме

підвищенню ефективності сільськогосподарського виробництва.

Рівень продуктивності праці, виражений відношенням маси виробленої продукції до затрат праці, об'єктивно спрямований на максимум, оскільки підвищується кваліфікаційний рівень працівників і умови сільськогосподарського виробництва під впливом науково-технічних впливів. прогрес постійно вдосконалюється.

Підвищення економічної ефективності сільськогосподарського виробництва сприяє зростанню доходів господарств, що є основою розширення, і вдосконалення виробництва, підвищення оплати праці і поліпшення культурно-побутових умов працівників галузі та продовження своєї діяльності.

Побачити більш детальну динаміку розвитку та ефективності ТОВ «Пономар» можна в таблиці 8:

Таблиця 8

**Економічна ефективність сільськогосподарського виробництва у
ТОВ «Пономар» Канівського району Черкаської області**

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2021 р. у % до 2019 р.
1	2	3	4	5
Площа с-г угідь, га	5166,33	5761,03	5761,03	111,51
Чисельність працівників, осіб	306	168	154	50,33
Вартість основного капіталу, тис. грн.	4311,0	26628,0	50934,0	1181,49
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	284252,0	180805,0	260023,0	91,48
Валовий прибуток від реалізації, тис. грн.	74936,0	116909,0	66146,0	88,27

Продовження табл. 8

	1	2	3	4	5
Виручка від реалізації продукції, тис. грн:	359188,0	297714,0	326169,0	90,81	
На 1 га угідь	69,52	51,68	56,62	81,43	
На 1 середньорічного працівника	1173,82	1772,11	2117,98	180,44	
Чистий прибуток, грн:	-78295,0	65195,0	129906,0	X	
На 1 га угідь	-15,15	11,32	22,55	X	
На 1 середньорічного працівника	-255,87	388,07	843,55	X	
Норма прибутку, %	10,30	14,74	8,51	X	
Рівень рентабельності підприємства, %	-27,54	36,06	49,96	X	

*за даними статистичної звітності ТОВ «Пономар».

Порівнюючи базисний і звітний роки можна помітити динаміку розвитку. Такий показник, як виручка від реалізації продукції на 1 га показник зменшився на 18,57 %; на 1 середньорічного працівника збільшився на 180,44 %.

Розглянувши чистий прибуток на 1 га у звітному періоді порівнюючи з базисним, можна побачити зменшення на 248,79 %; на 1 середньорічного працівника збільшився на 1099,42 тис грн; валовий прибуток, якщо порівнювати звітний і базисний роки зменшився на 11,72 %.

Норма прибутку у базисному році складала 10,3 % і у звітному році 8,51 %. Рентабельність складала – 27,54 %, а потім збільшилася до 49,96 %, що може свідчити про те, що підприємство почало функціонувати відносно недавно.

Таблиця 9

**Економічна ефективність виробництва продукції рослинництва у
ТОВ «Пономар» Канівського району Черкаської області**

Показник	Рік			2021 р. у % до 2019 р.
	2019	2020	2021	
Виручка від реалізації, тис. грн.	359188	297 714	326 169	90,81
Витрати виробництва, тис. грн:	284252	180805	260 023	91,48
Постійні витрати	190420	54268	47408	24,90
Змінні витрати	93832	126537	212615	226,59
Маржинальний дохід, тис. грн.	265356	171177	113554	42,79
Коефіцієнт маржинального доходу	0,738	0,575	0,348	47,13

*за даними статистичної звітності ТОВ «Пономар».

Провівши маржинальний аналіз підприємства можна порівняти такі показники, як маржинальний дохід, коефіцієнт маржинального доходу. Маржинальний дохід порівнюючи базисний і звітний період зменшився на 151802 тис грн; коефіцієнт маржинального доходу зменшився на 0,39.

Таблиця 10

Економічна ефективність виробництва овочів відкритого ґрунту

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2021 р. у % до 2019 р.
	Урожайність, ц/га	210,57	214,5	
Собівартість 1 ц, грн.	431,76	481,49	455,27	105,44
Ціна реалізації 1 ц, грн.	451,80	454,9	478,96	106,01
Прибуток на 1 ц, грн.	20,04	-26,58	23,69	118,22
Рівень рентабельності, %	4	-6	5	x

За досліджуваний період спостерігається тенденція підвищення цін на овочеву продукцію (таблиця 10). Так, в середньому ціна на овочі зросла з 451,8 грн за 1 ц в 2019 р. до 478,96 грн в 2021 р. або в 1,06 рази. Рівень рентабельності в 2021 р. збільшився на 1 %, в порівнянні з 2019 р. Урожайність в 2021 р. зменшилась, в порівнянні з 2019 р. на 4,55 %.

На овочі спостерігається сезонна циклічність цін – зростання їх із зменшенням запасів на ранні овочі та зниження при збільшенні надходжень на ринок нового врожаю. Створення в Україні оптових плодоовочевих ринків і підприємств оптової торгівлі, розвиток ярмарків, аукціонів та інших структур оптового обороту, які не є суб'єктами торгівельної діяльності, сформулюють необхідні умови для організації ефективної реалізації овочеві продукції.

Овочівництво закритого ґрунту – одна із найбільш складних і трудомістких галузей сільськогосподарського виробництва. Економічну ефективність овочівництва закритого ґрунту визначають за виходом овочів в кг з 1 м кв., затратами праці на 1 ц продукції, собівартістю 1 ц овочів, ціною реалізації 1 ц овочів, прибутком на 1 ц овочів та 1 м кв. площі, рівнем рентабельності.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІ ОВОЧІВНИЦТВА В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

3.1. Розрахунок точки безбитковості виробництва продукції овочевих культур

Особливо гостро питання взаємозалежності добробуту населення з якістю споживчих товарів постало під час екологічних продовольчих криз останнього десятиліття – епідемії коров'ячого сказу, пандемії птициного грипу та COVID-19.

Спалах вірусу суттєво вплинув на продовольче забезпечення країн по всьому світу та змінив звичний для нас харчовий ланцюг. В умовах карантину та ізоляції економік необхідно виділити три основні елементи продовольчої безпеки суспільства: наявність (якість), доступність та використання продуктів харчування. Такі надзвичайні ситуації впливають на попит на продукти харчування через більшу невизначеність, підвищену запобіжну поведінку та транспортні обмеження. Недоїдання може погіршити імунну відповідь і призвести до підвищеної сприйнятливості до інфекції в періоди дефіциту поживних речовин.

Здоров'я населення є невід'ємною складовою незалежності, розвитку та добробуту країни. Соціальна відповідальність: підприємства з виробництва продуктів харчування; постачальницькі компанії; торгові мережі. У разі загальної проблеми дуже важливо підтримувати доступність і доступність продуктів харчування на національному рівні: контроль якості, стабільність цін, моніторинг виконання карантинних заходів.

За цих кондицій розрахуємо безбитковий обсяг виробництва для ключових вирощуваних культур в компанії ТОВ «Іпономар».

Враховуючи масштаб компанії та відповідний розмір постійних витрат, точка беззбитковості для економічно виправданого вирощування даних культур вимагає великі площі засаджень. Для культур зернових та зернобобових вистачило у 2020 р. 1684,71 га; культури овочеві мали невелику площу у 2020 р. в 808 га, проте її збільшення не дозволило б вийти на необхідну беззбиткову межу в наступному році в 1116,86 га, якої не подальша переробка продукції.

Таблиця 11

Розрахунок точки беззбитковості за обраними культурами

Показник	2019 р.	2021 р.	2021 р. у % до 2019 р.
Змінні витрати, грн/ц	237,0	278,2	117,41
Площа, га	827,8	1077,7	130,19
Постійні витрати, тис. грн	32559,6	45064,7	138,41
Урожайність, ц/га	210,6	201,0	95,45
Ціна, грн/ц	451,8	479,0	106,01
Обсяг виробництва, ц	151548,2	224489,8	148,13

Отже, підсумовуючи дані таблиці, визначаємо необхідність оптимізації постійних витрат, що припадають на підприємства з напрямком органічного виробництва та збільшення посівних площ від культурами, адже такі зміни підкріплюються не тільки ідейними зрушеннями, а й ефективними економічними показниками.

3.2 Цінова конкурентоспроможність овочевої продукції ТОВ «Пономар»

Необхідно розглянути варіанти економічної ефективності окремих виробників окремого виду продукції та конкурентоспроможність за

технологічним данцюжком порівняно з іншими сільськогосподарськими продуктами, щоб визначити пріоритет залежно від ринкових умов.

Конкурентоспроможність сільськогосподарського підприємства характеризує здатність підприємства витримувати конкурентоспроможність у конкурентній боротьбі з іншими суб'єктами господарювання. Загальний і специфічний зміст конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств проявляється у виконанні окремих функцій. За своїм характером ці функції можуть мати стратегічний, ринковий, ресурсотворюючий, соціальний, інноваційний та сегментарний характер.

Кінцевий споживач оцінює конкурентоспроможність виробників овочів в сільськогосподарській продукції з точки зору повної фізіологічної потреби, підвищених очікувань щодо якості (включаючи смакові характеристики), поживності корисними елементами і в деяких випадках, калорійності, гарантій якості, фізичної та економічної доступності. Крім того, оскільки овочівництво виробництво пов'язане з меншими викидами забруднюючих речовин і збереженням біорізноманіття, купівля цих продуктів заохочується з усвідомленням непрямої участі в покращенні навколишнього середовища.

Виробники сільськогосподарської продукції оцінюють продукт насамперед з точки зору доходу та чистого прибутку, який можна отримати від його продажу, беручи до уваги деякі фактори, такі як тривалість перехідного періоду та рівень виробництва, державна фінансова підтримка, інформаційно-консультаційна підтримка, можливість визначення преміальних цін. Важливим фактором оцінки конкурентоспроможності виробників на ринку сільськогосподарської продукції є можливість прямого (без посередників) сталого збуту продукції та брендуння.

Ринок овочевої сільськогосподарської продукції оцінюється виробником за рівнем державного регулювання (наявність ефективної системи забезпечення якості), питомою вагою овочевої сільськогосподарської продукції у загальному виробництві та реалізації агропродовольчої продукції

за певних умов. Вагомість імпортової овочевої сільськогосподарської продукції на ринку, тенденції розвитку каналів збуту та можливості отримання ефективної фінансової допомоги від держави.

Важливе значення для підтвердження високої

конкурентоспроможності реалізованого товару також є високий рівень репутації сільськогосподарської продукції у споживачів. Держава оцінює різні об'єкти ринку сільськогосподарської продукції з більш широких позицій.

Якщо розглядати ставлення держави до різноманітної органічної сільськогосподарської продукції, то вона оцінює конкурентоспроможність із

соціально-економічної (попит на продукцію), економічної (диверсифікація внутрішньої економіки та, можливо, зовнішньоекономічної діяльності), соціальної (здоров'я населення в поєднанні з фізичною та економічною доступністю овочів). Виробники оцінюються по-різному, в залежності від територіального розміщення та функціональної спрямованості.

Конкурентоспроможність сільськогосподарського підприємства представляє собою його потенційну можливість виробляти продукцію, яка б вигідно відрізнялась на ринку своєю якістю і ціною для споживача. На цінову

конкурентоспроможність товару впливають два фактори: ціна реалізації і повна собівартість центнера продукції. Для кількісного визначення впливу цих факторів на даний показник можна скористатися індексним методом.

Заповнимо таблицю 12 необхідними даними, розрахуємо та проаналізуємо отриману інформацію за кожною культурою.

Для релевантного та актуального дослідження були взяті культури, вирощувані за 2019 і 2021 рр. Ліва частина формули відображає загальний індекс цінової конкурентоспроможності продукції. Для підприємства важливо, щоб загальний індекс був більшим за одиницю, оскільки це свідчить про зміцнення позиції підприємства на ринку: всі аналізовані культури мають позитивний показник (>1).

Таблиця 12

Цінова конкурентоспроможність овочів

Показник	2019 р.	2021 р.	2021 р. у % до 2019 р.
Ціна реалізації 1 ц, грн	451,80	478,96	106,01
Повна собівартість 1 ц реалізованої продукції, грн	431,76	455,27	105,45
Рівень цінової конкурентоспроможності, %	4,44	4,95	X
Індекс цінової конкурентоспроможності		1,115	X

Загалом овочеві групи аналізованих культур мають невеликі факторні зміни, що призвели до позитивного значення загального індексу цінової конкурентоспроможності продукції. На противагу цьому, зернові та зернобобові мали суттєвий ріст, як в собівартості (+104,89 грн/ц), так і в ціні (+242,8 грн/ц), що і призвело до спаду його конкурентоздатності, як все ж являється досить високою, навіть в порівнянні з овочевими культурами.

Цінова еластичність товару змінюється під впливом сезонного зростання (зниження) цін. В сільському господарстві така зміна характерна для багатьох видів сільськогосподарської продукції.

Аналіз взаємозв'язків між питаннями конкурентоспроможності та об'єктами виробників сільськогосподарської продукції показує, що конкурентоспроможність виробників органічної продукції необхідно оцінювати, окрім критеріїв економічної ефективності, за екологічними та соціальними критеріями. Крім того, з точки зору збалансованого розвитку аграрного сектору останні два критерії за своєю значимістю не повинні поступатися економічній ефективності. З огляду на це, оцінка конкурентоспроможності виробників органічної продукції на аграрних ринках базується на трьох основних складових, які забезпечують життєздатний і сталий розвиток на основі підходів, що відповідають сучасній концепції

сталого розвитку. Для оцінки рівня конкурентоспроможності виробників органічної продукції можна виділити економічні, екологічні та соціальні критерії.

До перспективних напрямків підвищення рівня

конкурентоспроможності виробників органічної продукції відносять:

– формування основ розвитку виробництва (розширення систем дотацій для здійснення консервування земель, їх залучення до господарського обороту після завершення відновлення);

– удосконалення механізмів залучення земель до виробництва

специфічної овочевої продукції, впровадження інноваційних технологій, використання добрив високої якості, додаткове фінансування заходів перекваліфікації кадрів тощо;

– забезпечення належного державного регулювання та

контролю за виробництвом та реалізацією продукції на внутрішньому ринку (визначення квот на цінові надбавки для овочевих культур, які мають специфіку для експорту; створення державних програм підтримки сертифікованої продукції; збалансоване регулювання видів виробництва для ефективного розширення товарного асортименту;

посилена державна підтримка окремих сегментів виробництва (дитяче і оздоровче харчування тощо);

удосконалення ринкових механізмів регулювання

розповсюдження продукції, створення державних програм щодо

поширення інформації через засоби масової інформації про переваги споживання овочевої продукції.

Виробництво специфічної овочевої сільськогосподарської продукції може стати конкурентною перевагою економіки України і надати імпульс розвитку не тільки сільського господарства, але і багатьох інших супутніх

галузей, наприклад, переробної і хімічної. У методологічному плані до оцінки конкурентоспроможності виробників на ринку сільськогосподарської продукції пропонується підходити комплексно (з урахуванням впливу

супутніх зовнішніх ефектів екологічного та соціального характеру). У зв'язку з цим обґрунтовано доцільність використання економічних, екологічних і соціальних складових сталого розвитку в якості рівноправних критеріїв для оцінки конкурентоспроможності виробників на ринку овочевої сільськогосподарської продукції з урахуванням особливостей відносин суб'єктів і об'єктів на даному ринку.

3.3. Поглиблення інтеграційних процесів у овочівництві

Дослідження вчених свідчать про активний процес концентрації сільськогосподарського виробництва в розвинених країнах. Малі господарства важко витримують конкуренцію і постійно йде процес знищення та поглинання великими господарствами. У цих країнах розширюються нові види виробничих організацій, такі як акціонерні товариства та кооперативи.

Тому, забезпечивши рівні умови для всіх сільськогосподарських підприємств, необхідно не допустити сильного дроблення господарств, тому що хоч це і збільшує їх гнучкість, але виживаємість страждає. Окрім підтримки оптимальної концентрації виробництва, нам також необхідно підвищити спеціалізацію.

Як правило, товарні господарства розвинених країн спеціалізуються на одній галузі, а українські – на кількох.

На сьогодні вирішення проблеми організації підприємств з виробництва та переробки овочів дозволяє забезпечити стабільне постачання населення овочевою продукцією, збільшити обсяги зберігання, зменшити втрати сировини та готової продукції, але війна дуже заважає цьому, саме тому, аграрні підприємства, які постраждали від війни – повинні отримати відшкодування від держави, тому, що в іншому разі, це вплине на їх бізнес і забезпечення населення товарами.

Рациональне розміщення цих підприємств дозволить створити регіональну організацію, яка мінімізує загальні витрати на всіх етапах виробничого процесу, починаючи від виробництва і розподілу сировини, через

дільниці переробки, до транспортування готової продукції до споживачів.

Отже, наближеність підприємств з виробництва та переробки овочів одне до одного та до місця споживання сприяє зниженню транспортних витрат. Зі

збільшенням споживання овочевої продукції як сировина, так і готова продукція транспортуються на великі відстані, що значно збільшує витрати на транспортування та знижує масу та якість свіжих овочів і овочевих продуктів.

Особливе значення має якість плодоовочевої продукції. Через диверсифікацію методів обробки, транспортування та зберігання необхідно розрізняти стандарти якості на цих етапах просування продукту від місця

виробництва до кінцевого споживача. Адже багато видів овочів і фруктів втрачають значну частину вітамінів та інших цінних компонентів через передчасну первинну обробку та відсутність спеціального зберігання. Процес

інтеграції сільського господарства та промисловості. У плодоовочевому підкомплексі створено етап фасування, щоб запобігти втраті в якості товару.

Відповідно були орієнтовані на селекцію та насінництво, техніку та технологію виробництва плодоовочевої продукції. Промислові і торговельні підприємства стали більш раціонально розміщувати своє виробництво в

районах з більш сприятливими природно-кліматичними умовами, відповідно змінювалося розміщення переробних підприємств. Успішній реалізації цих та інших прогресивних змін сприяв інтеграційний процес.

Ще однією самостійною формою аграрно-промислової інтеграції в деяких джерелах називають кооперацію як засіб реалізації ідеї аграрно-промислових асоціацій і сільськогосподарсько-промислової контрактиції.

Підходи до реалізації інтеграційних тенденцій різноманітні, але основними організаційними формами є приватні товариства (спільні чи індивідуальні), корпорації, товариства, кооперативи. Сільськогосподарські кооперативи є активними учасниками інтеграції сільського господарства і промисловості.

Вони займаються реалізацією продукції, постачанням засобів виробництва, їх виготовленням, дослідженнями і розробками, наданням різноманітних послуг

Так, у Японії до функцій багатоцільових кооперативів входить організація середньої кооперативної освіти та курсів підвищення кваліфікації членів кооперативу, виробництво засобів і обладнання виробництва, насінневого матеріалу, палива, предметів особистого вжитку тощо, а також постачання. Виробнича діяльність японських кооперативів також різноманітна. Це виробництво та переробка овочевої, фруктові, молочної та м'ясної сировини. Тому кооперативи задіяні в усіх трьох сферах сільського господарства. Це дозволяє нам краще регулювати обсяги та швидкість отримання продукції на переробку та переробку продукції на реалізацію. При цьому виробники сировинної стадії постійно контролюють технічні процеси та якість сировини.

Аграрно-промислова інтеграція поширена в країнах усіх континентів. Зокрема, у Великій Британії маркетинг охоплює кооперативні асоціації, агрохолдинги та переробні підприємства. Для виробництва та продажу бекону в Шотландії створено дві кооперативні групи. Першою галуззю, яка проявила ініціативу в розвитку агропромислової інтеграції в США, стало овочівництво. Активно розвиваються інтеграційні процеси, особливо у виробництві та переробці овочів. Спочатку перші овочепереробні кооперативи займалися

власним вирощуванням, потім почали укладати договори з овочівницькими кооперативами. У 90-х роках ХХ ст. 80% консервованої та замороженої овочевої продукції було вирощено за контрактами між виробниками та переробниками або під час Другої світової війни перероблялось в АПО, яке об'єднувало підприємства с.-г.. У сфері вирощування та постачання свіжих овочів була розроблена повна інтеграція (на основі АПО), а не контрактний тип.

Кооперативна агропромислова інтеграція в скандинавських країнах є переважно ринковою. Другим напрямком діяльності скандинавських кооперативів є постачання господарств знаряддями та засобами виробництва технікою, кормами, добривами. Крім вертикальної інтеграції суб'єкти господарювання АПК мають горизонтальну інтеграцію як форму

організаційної єдності та однорідної діяльності з метою підвищення концентрації та спеціалізації рамках горизонтальної інтеграції створюються технологічно та організаційно нові виробничі підрозділи, підключений. При цьому можлива часткова втрата юридичної та економічної самостійності.

Спрямованість інтеграції, внутрішній зміст інтеграційних процесів визначаються предметною стороною. Зокрема, вертикальна інтеграція може бути виробничою, маркетинговою (постачання та збут) або комплексною. По горизонталі можуть бути виробничі, фінансові, освітньо-консультаційні, соціальні.

Організаційно-економічні форми, організаційно-правовий статус інтеграційної структури визначаються формуванням інтеграції. Статус може ґрунтуватися на праві приватної власності, державній чи спільній власності, договірних відносинах або принципах співробітництва.

Заключним аспектом теорії інтеграційних відносин є інтеграція науки і виробництва. Звичний ланцюжок «наука – техніка (технологія) – виробництво» відображає першоджерело науково-технічного прогресу наукові дослідження. Відомо, що безпосереднім результатом функціонування науки є нові знання про закономірності природи і суспільства. Їх неможливо

запустити у виробництво самостійно. Є кілька перехідних етапів. Їх зміст відображає ланцюжок «фундаментальні дослідження – прикладні розробки – технологія – техніка». Загальні правила, що випливають із фундаментальних досліджень, використовуються на стадії прикладних розробок як основа технологічних прийомів, нових технологій виготовлення конкретного продукту. Засоби застосування нових технологій на практиці – нові матеріали, машини та інструменти. Усі ці ланки можуть існувати незалежно, послідовно передаючи один одному свої досягнення, і лише останнє «йде у виробництво».

Науково-технічний прогрес не зупиниться, але інтеграція буде проходити. Однак реальне життя пішло шляхом інтеграції. По-перше, наука і виробництво інтегровані на макрорівні національного економікою кожної країни. По-друге, досліджуються завдання доведення результатів. Практичне

застосування в господарському житті розглядається перед будь-якою науковою установою. По-третє, рушійною силою розвитку науки та науково-технічного прогресу є самі господарські об'єкти - підприємства та об'єднання, які замовляють науковим установам ті чи інші розробки та оплачують їх власними коштами. Тому інтеграцію можна визначити на рівні національної економіки, наукових установ і безпосередньо керівних організацій. Водночас комерційні організації організовують власну дослідницьку роботу.

Тому сільськогосподарські підприємства, які займаються вирощуванням овочевих культур, можуть застосовувати найрізноманітніші види, напрями та інтеграційні процеси. Єдиним критерієм відбору є економічна доцільність і ефективність його результатів. Головне, щоб при оцінці економічної доцільності, оцінювач звернув увагу на довгостроковий успіх, тому що без його наявності, будь який бізнес приречений на невдачу, рано чи пізно.

3.4. Напрямки поліпшення економічної ефективності

виробництва продукції овочівництва в сільськогосподарському підприємстві ТОВ «Пономар»

Важливою умовою підвищення ефективності галузі овочівництва є підвищення врожайності овочевих культур і зниження матеріальних і грошових витрат на виробництво і реалізацію овочевої продукції.

У перспективі підбір високоврожайних сортів і гібридів овочевих культур, удосконалення структури посівів, організація вирощування овочів на зрошенні, індустріальна технологія вирощування та збирання овочів. Овочеві культури дуже чутливі до органічних і неорганічних добрив, хімічних і біологічних засобів захисту рослин. Діючі речовини не менше 30 т органіки та 250 т мінеральних добрив.

Як підвищити ефективність виробництва овочів

1. Підвищення врожайності овочів:

використання високоврожайних сортів і гібридів овочевих культур;

- внесення органічних і неорганічних добрив;

- застосування хімічних і біологічних засобів захисту рослин від

шкідників і хвороб;

- розміщення овочевих культур на родючих і зрошуваних землях;

2. Зменшення трудовитрат при вирощуванні овочів:

- Впровадження промислової технології вирощування та збирання овочів.

- Підвищити рівень механізації вантажно-розвантажувальних робіт.

- Використання прогресивних форм організації праці.

3. Зниження собівартості виробництва овочів:

- Поглиблення спеціалізації та розвиток концентрації овочівництва;

- Комбіноване овочівництво відкритого та захищеного ґрунтів;

- Зниження витрат на насіння і садивний матеріал, трудових і матеріальних ресурсів.

- Покращення матеріального стимулювання праці

4. Удосконалення методів заготівлі та реалізації овочевої

продукції:

- Ефективні канали збуту овочів.

- Покращення якості та зменшення втрат у процесі виробництва та реалізації овочів. Перехід на більш специфічні культури.

Іншим напрямком підвищення економічної ефективності вирощування

овочів є підвищення продуктивності праці та зниження собівартості продукції

овочівництва. Витрати праці на впровадження комплексної механізації в овочівництві можна зменшити в 2 - 2,5 рази на одиницю продукції.

Важливу роль у підвищенні ефективності овочівництва відіграє підвищення якості та тривале зберігання овочевої продукції. В цьому випадку основну увагу слід приділяти підбору сортів і гібридів овочевих культур, які володіють хорошими смаковими якостями і здатні зберігати поживні речовини при зберіганні та промисловій переробці.

Для збільшення виробництва овочів на захищених ґрунтах дуже важливо забезпечити закладення першої сівозміни овочевих культур у теплицях взимку в оптимальні для кожної світлової зони строки.

Витрати енергії на виробництво овочевої продукції дуже високі, тому для економії паливно-енергетичних ресурсів у теплицях взимку рекомендується використовувати термічні відходи промислових підприємств.

Водночас необхідні заходи, пов'язані з додатковими фінансовими інвестиціями, можуть кардинально трансформувати матеріально-технологічну базу овочівництва, суттєво зменшивши залежність галузі від погодних примх. Центральне місце серед них займає хімізація, удосконалення та механізація виробництва.

Максимальний ефект мінеральних добрив досягається шляхом зрошення. Неодмінною умовою ефективного ведення галузі є висока культура землеробства і, насамперед, правильна сівозміна.

Правильна сівозміна найкраще використовує поживні речовини та вологу в ґрунті та сприяє успішній боротьбі з бур'янами, шкідниками та хворобами.

Ефективність вирощування овочів значною мірою залежить від рівня механізації технологічних процесів, послідовного переходу до комплексної механізації.

Ефективність виробництва овочів залежить від форми організації праці в галузі.

Наявність у господарствах переробних цехів та овочесховищ, які дозволяють раціонально використовувати всю вирощену продукцію, сприяє підвищенню економічної ефективності галузі. Наявність власних потужностей з переробки овочів дає можливість мінімізувати збитки, запобігти збиткам і, головне, отримати додатковий прибуток від реалізації продукції переробки.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

ВИСНОВКИ

НУБІП України

ТОВ «Пономар» - це частина агрохолдингу, яка спеціалізується на виробництві овочів і кінцевих продуктів з овочів власного виробництва. Та продукція яка не підходить для цього. Підприємство успішно розвивається, як і весь агрохолдинг. Але воно може розвиватися більш успішно при використанні нових технологій, в які повинно і само інвестувати та розширенні виробництва. Адже в сучасній економіці найбільш важливим є «ефект масштабу» і хто краще його реалізовує – той успішніший. Також

НУБІП України

потрібно вводити систему знижок для працівників наших закордонних філій, щоб отримати певну перевагу над суперниками компанії. Не буде зайвим, якщо компанія збільшить фінансування розробки нових технологій і буде залучувати капітал, шляхом продажу своїх акцій на біржі. Останній час, компанії які розвивають нові технології більш успішні, чим ті – які не розвивають. Також великою перевагою МХП є те, що його підприємства розташовані в Україні – країні, з виходом до світового океану, а також з дешевою робочою силою, але з малою платоспроможністю населення.

НУБІП України

Якщо МХП робитиме значні внески в розвиток української економіки, то збільшить свій прибуток на внутрішньому ринку без великих трат на транспортування продукції. Підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва, від вирішення якого залежить продовольча безпека країни, є найважливішим завданням. Її вирішення має здійснюватися не лише на державному, а й на регіональному рівні, де вирішуються питання забезпечення населення продуктами харчування.

НУБІП України

Хороший прибуток приносять також овочі відкритого ґрунту. Їх виробництво рентабельне. Внесення добрив підвищує врожайність овочів і загальний урожай. Збільшення площі сільськогосподарських і орних угідь позитивно впливає на господарську діяльність підприємств. Оскільки спеціалізується на виробництві овочів закритого ґрунту, має високу вартість

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

продукції та високу товарність. Щоб збільшити корпоративні грошові заощадження, сільськогосподарські напрямки повинні збільшити вартість основних виробничих активів.

Такі витрати, як насіння та садивні матеріали, добрива та утримання основних засобів, зростають, але вигоди все одно переважають ці витрати.

Відбувається підвищення заробітної плати працівників.

Ключовим етапом розвитку стане підвищення сертифікацій і стандартів, що дозволить вийти на нові ринки Європи та Азії - сертифікація в країнах ЄС і південно-східній Азії набагато жорсткіша, а тому і насіння, і

хімікати, повинні регулюватися, що також коштує грошей. Однак при сприятливій ситуації на валютному ринку поява експорторієнтованих овочівників більша ніж можливо. Ще сильніше цей тренд виглядає в синергії з попереднім - відправка продуктів переробки несе менше ризиків і має більш високу маржу.

Також потрібно фокусуватись на переході, як ТОВ, так і невеликих фермерів в нішеві сегменти. Одним з нішевих є сегмент органічних овочів. Деякі овочі приносять більше прибутку, однак попит на них не такий високий, як на традиційні, найбільш популярні в Україні. Але, по-перше, нішевими ці

сегменти є і за кордоном, і при успішному налагодженні експорту можна заробити більше, і по-друге, унікальна пропозиція завжди створює попит і завжди можна знайти нові ринки збуту. По-друге, цей підхід не буде масовим,

тому що для вирощування нішевих овочів все ж потрібні певні знання і вміння, що створює для підприємства певну конкурентну перевагу перед іншими, агроконсорціумами.

Тому управління конкурентоспроможністю не суперечить орієнтації компанії на прибуток. Швидше, це вираження прагнення до прибутку.

Водночас слід сказати, що управління конкурентоспроможністю підприємства

формує дещо інший підхід до його функціонування в цілому. Керівники підприємства починають розглядати питання рентабельності з точки зору

якості, споживчих характеристик продукції, конкурентоспроможності, тобто реалій конкуренції.

Проблема підвищення конкурентоспроможності має декілька аспектів: технічний, організаційний, економічний, соціальний, психологічний, юридичний (правовий), комерційний. І хоча всі вони утворюють єдину систему забезпечення конкурентоспроможності продукції, у вирішенні завдань кожного аспекту за їх «вагою» існує певний порядок.

Основними чинниками підвищення продуктивності праці в промисловості є впровадження систем ударних машин, очищення та товарної обробки продукції, організаційне вдосконалення, матеріальне стимулювання працівників галузі.

Виробництво зернових та зернобобових також є вигідним для бізнесу, оскільки вони є невід'ємною частиною консервів. Тому, перш за все, необхідно сприяти вирощуванню менш рентабельних культур або виявити преференції. Збільшити кількість споживачів із зовнішніх ринків і виробляти продукцію, яку можна продавати за цінами, які приносять значно більший дохід підприємствам.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Земельний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 3-4, ст. 27) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2768-14/page8>.
2. Попова О.Л. Сталій розвиток агросфери України: політика і механізми моногр. / О.Л. Попова. – К., 2019. – С. 352
3. Сучасне овочівництво в Україні: стан і проблеми розвитку [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.tnv-agro.ks.ua/niv.ks.ua/archives/123_2022/17.pdf
4. Міністерство фінансів України : Офіційний сайт [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.mof.gov.ua/uk>
5. Основні показники зовнішньої торгівлі України // Український клуб аграрного бізнесу [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://ucab.ua/ua/doin-agribusiness/zovnishni-rinki/osnovni-pokazniki-zovnishn-oi-torgivli-ukraini>
6. Збарський В.К., Томашевська О.А., Мірзоева Т.В. Економіка аграрного сектору. Київ. НУБіП України. 2015. 602 с.
7. Бойчик І.М. Економіка підприємства: підручник / Київ: Кондор - Видавництво, 2016. 378 с.
8. Стан, проблеми та перспективи розвитку овочівництва в Україні [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.investplan.com.ua/pdf/12_2017/7.pdf
9. Нагорний В.В. «Методологічні засади підвищення економічної безпеки виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств» / О. Єрмаков, В. Нагорний, Я. Любанський // *Бухгалтерія в сільському господарстві : Всеукраїнський щомісячний науково-практичний журнал*. – 2014. – № 12. – С. 28-35
10. Нагорний В.В. «До проблеми підвищення економічної безпеки виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств» / О.Ю.

Єрмаков, В.В. Нагорний, С.О. Єрмаков // Economic and food security of Ukraine, науково-практичний журнал. – 2014. – № 1(2).

11. Гуткевич Ефективність: галузевий підхід. Монографія / С.О.

Гуткевич, П.Т. Саблук, В.Я. Шевчук та інші; за заг. ред. проф. Гуткевич

С.О. Харків, «Діса Плюс». 2020. 43-56 с.

12. Oleksandr Ermakov, Vitalij Nahornyi (2016), The process of forming economically sustainable farm productive capacity / International Collection of scientific proceedings «European Cooperation». vol. 4, No 11 (2016) pp. 9-18

13. Єрмаков О.Ю. Економічний потенціал сільськогосподарських

підприємств: теорія і практика: моногр. / О.Ю. Єрмаков, О.В. Величко, Л.В.

Богач, В.В. Нагорний. – К.: Вид. ЦП «Компринт», 2017. – 488 с.

14. Яровий П.І. Овочівництво: навч посіб. / П.І. Яровий, О.В.

Романов. – Харків: ХНАУ, 2017. – 87-101, 193-197 с.

15. Маркетингове дослідження ринку овочевої продукції в Україні:

монографія / Р.В. Логоша, К.В. Мазур, В.Ю. Кричківський. – Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2021. – 44-55, 131-175, 227-248 с.

16. Виробництво овочів в Україні: стан, проблеми та перспективи

розвитку галузі. С.Е. Амонс, канд. с.-г. наук, доцент О.П. Красняк, канд. екон.

наук, доцент Вінницький національний аграрний університет

17. Розвиток овочепродуктового підкомплексу України: монографія /

В.К. Збарський, М.П. Талавиця, А.В. Збарська, А.М. Талавиця, О.Д.

Барановська / за ред. професора В.К. Збарського. - К.: НУБіП України, 2016. -

340 с.

18. <https://www.oecd.org/policy-briefs/japan--assuring-long-term-health-of-food-and-agriculture-system.pdf>

19. Економіка підприємств харчової промисловості: Навчальний

посібник. С.М. Рогач, О.О. Чередніченко. К. «ЦП «КОМПРИНТ»». 2020. - 384

с.

20. O Cherednichenko *et al.* Expediency of creation of technology of production of meat products of long term of storage of the combined structure. 2021 IOP Conf. Ser.: Earth Environ. Sci. **723**, 032086. 10.1088/1755-1315/723/3/032086

21. Чередніченко, О.О. (2021). Ефективність виробництва органічної продукції рослинництва. *Економічні горизонти*, (1(16), 22–29. <http://eh.udpu.edu.ua/article/view/252416>

22. Cherednichenko Olena. To the question of efficiency of technical re-equipment of the food industry // *Man and environment, trends and prospects. Abstracts of I International Scientific and Practical Conference. SH SCW «NEW ROUTE» Tokyo, Japan. 2020.* Pp.48-53. URL: <https://scf-konf.com/wp-content/uploads/2020/02/Conference-10.02-Tokyo.pdf>

23. Чайка Є.А., Чередніченко О.О. Загострення проблеми продовольчої безпеки у світі через російсько-українську війну. Глобальні та національні тенденції у галузі наук про життя: збірник наукових праць. Ніжин: НДУ Гоголя, 2022. С. 37-38.

https://fileview.fwdcdn.com/?url=https%3A%2F%2Fmail.ukr.net%2Fapi%2Fpublic%2Ffile_view%2Flist%3Ftoken%3Dkz9Ty7eLUruM-fW0Ev97D8jrVrdLZq-XY8sPvuixRkNf144LyDqH9VSPWcz5Z6a4dZEwp1J65leJOIECsYQB5ajkD4P7pULww%253AY2N8DqJPuTpD1ch8%26r%3D1652960215576&default_mode=view&lang=uk#start=0

24. Чередніченко О. Прибуток як вагомий фактор прогнозування розвитку аграрного підприємства. Глобальні та національні тенденції у галузі наук про життя: збірник наукових праць. Ніжин: НДУ Гоголя, 2022. С. 164-166.

https://fileview.fwdcdn.com/?url=https%3A%2F%2Fmail.ukr.net%2Fapi%2Fpublic%2Ffile_view%2Flist%3Ftoken%3Dkz9Ty7eLUruM-fW0Ev97D8jrVrdLZq-XY8sPvuixRkNf144LyDqH9VSPWcz5Z6a4dZEwp1J65leJOIECsYQB5ajkD4P7pULww%253AY2N8DqJPuTpD1ch8%26r%3D1652960215576&default_mode=view&lang=uk#start=0

25. Череди́ченко О.О. Економічні аспекти розвитку плодосовочеконсервної промисловості України // Сучасні підходи до вирішування, переробки і зберігання плодосовочової продукції: матеріали Міжнар. наук.-практ. конфер., 18 листопада 2020 р., м. Миколаїв. – Миколаїв: МНАУ, 2020. – С. 245-247.

file:///C:/Users/user/Desktop/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D1%97_2020%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%BA%D1%82.pdf

26. Cherednichenko O. Digital technologies in agricultural systems. Аграрна освіта та наука: досягнення і перспективи розвитку: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конфер. (Біла Церква, 4-5 березня 2021 р.). – Біла Церква: БНАУ, 2021. – С. 145-147.

https://science.btsau.edu.ua/sites/default/files/tezy/tezy_agrarna_osvita_nauka.pdf

27. Череди́ченко О.О. До питання визначення ефективності діяльності підприємства. Модернізація економіки: сучасні реалії, прогностичні сценарії та перспективи розвитку: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (28-29 квітня 2021 р., м. Херсон). – Херсон: Видавництво ФОП Вишемирський В.С., 2021. – С. 109-112.

file:///C:/Users/user/Desktop/2021/%D0%A5%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%BE%D0%BD.pdf

28. Андрус'як В.М., Андрус'як Н.О. Аналіз стану виробництва овочів відкритого ґрунту // Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького: за ред. А.І. Кузьмінського. – Черкаси, 2017. – № 153. – С. 68-72.

29. Агропромисловий комплекс України: стан та перспективи розвитку (2016-2017) / за ред. П.Т. Саблука, М.Я. Дем'яненка, М.Ф. Кропивка. – К.: ІАЕ УААН, 2017. – 253 с.

30. Статистична інформація: сільське господарство України / Держком. статистики України, 2020. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

31. Яцишина Л.К. Дослідження ринку овочів і фруктів в Україні. Економіка та держава. 2019. № 2. С. 105—109. doi: 10.32702/2306&6806.2019.2.105

32. Безугла Л.С. (2020). Маркетинговий аналіз плодоовочевого ринку в контексті виробництва біологічно цінних харчових продуктів. Економічний простір, (154), 31—35. URL: <https://doi.org/10.32782/2224&6282/154&5>

33. Галаг Л.М. Особливості ринку свіжих овочів в Україні. Агросвіт. 2019. № 11. С. 35-44. DOI: 10.32702/2306&6792.2019.11.35

34. Могильна О.М., Рудь В.П., Хареба О.В., Горова Т.К., Куц О.В., Терьохіна Л.А., Сидора В.В. Пріоритетні напрями наукового забезпечення виробництва малопоширених видів овочевих рослин в Україні. Овочівництво і баштанництво. Випуск 64, 2018. С. 75—88.

35. Рудь В.П. Інституційне забезпечення розвитку органічного овочівництва. Інтелект XXI. № 6. 2016. С. 124—134.

36. Крикунова В.М., Аверчева Н.О. Пріоритети та особливості формування пропозиції на ринку продукції овочівництва в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. Вип. 29. 2020. С. 84—93.

37. Бойко Л.О. Сучасні тенденції розвитку овочевої галузі в умовах євроінтеграції України. Агросвіт. 2020. № 6. С. 69—76. doi: 10.32702/2306&6792.2020.6.69

38. Бойко Л.О. Пріоритети розвитку підприємництва зі створенням інноваційних продуктів. Агросвіт. 2020. № 15. С. 41—47. doi: 10.32702/2306&6792.2020.15.41

39. Морозов Р.В., Бойко Л.О. Економічна роль біржової торгівлі та сучасні тенденції її розвитку. Агросвіт. 2018. № 9. С. 3—8.

40. Бойко В. & Бойко Л. (2021). Прогнозування та шляхи ефективного розвитку галузі овочівництва у південному регіоні. Фінансовий простір, (4(40), 53&61. [https://doi.org/10.18371/фп.4\(40\).2020.221681](https://doi.org/10.18371/фп.4(40).2020.221681)

41. Бойко В.О., Бойко Л.О. Сучасні підходи до визначення поняття "конкурентоспроможність аграрних підприємств". *Фінансовий простір*. 2019. № 3 (35). С. 23—31. DOI:[https://doi.org/10.18371/fp.3\(35\).2019.190153](https://doi.org/10.18371/fp.3(35).2019.190153)

42. Бойко В.О. Діагностика бізнес-середовища та стратегії підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.00.04. Миколаїв, 2014. 22 с.

43. Boiko V., Kwilinski A., Misiuk M. & Boiko L. (2019). Competitive advantages of wholesale markets of agricultural products as a type of entrepreneurial activity: the experience of Ukraine and Poland. *Economic Annals* XXI. 175 (1—2). P. 68—72. doi: <https://doi.org/10.21003/ea.V175&12>

44. Tanklevska N., Petrenko V., Karnaushenko A., Melnykova K. World corn market: analysis, trends and prospects of its deep processing. *Agricultural and Resource Economics*. 2020. Vol. 6. No. 3. Pp. 96—111. URL: <https://are-journal.com/index.php/are/article/view/339/253>

45. АПК в Україні: аналіз впливу кризи та карантину. URL: <https://pro&consulting.ua/ua/pressroom/apk&v&ukraine&analiz&vliyaniya&krizis&i&karantina>

46. Біржовий вісник Київської агропромислової біржі "Київагропромбіржа". URL: <http://www.visnik.kiev.ua/ukr/zurnal/visnik.pdf>

47. Борщовий набір овочів сьогодні найдешевший за минулі 3 роки. URL: <https://www.agroone.info/agronews/borshhovij&nabir&ovochiv&sogodni&najdeshevshij&za&minuli&3&roki/>

48. Кілограм капусти за долар: що очікує українських споживачів. URL: <https://uagra.com.ua/uk/statti/19&kilohram&kapusty&za&dolar&shcho&ochikuie&ukrainskykh&spozhyvachiv1>

49. Україну назвали одним із провідних виробників овочів і фруктів у Європі. URL:

<https://www.ukrinform.ua/rubric/economy/2872649&ukrainu&nazvali&odnim&iz&providit&evroplinkiv&ovochiv&1&fruktiv&1&evfori.html>

НУБІП України

50. Імпорту до України овочів борщового набору зріс майже у 7 разів.

URL: [https://www.unian.ua/economics/agro/1327137&import&](https://www.unian.ua/economics/agro/1327137&import&do&ukrajini&ovochiv&borschovogo&naboru&zris&1.)

[do&ukrajini&ovochiv&borschovogo&naboru&zris&](https://www.unian.ua/economics/agro/1327137&import&do&ukrajini&ovochiv&borschovogo&naboru&zris&1.)

[1. mauje&u&7&staziv.html](https://www.unian.ua/economics/agro/1327137&import&do&ukrajini&ovochiv&borschovogo&naboru&zris&1.)

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України